

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΑ' • ΤΕΥΧΟΣ 3 • ΜΑΡΤΙΟΣ 2002

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟΠΙΝΟΟ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΚΡΗ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου σελ. 3-5

«ΦΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΑΙΝΕΙ ΠΑΣΙ» ΚΑΙ «ΚΑΤΕΥΘΥΝΘΗΤΩ» ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΙΑΣΜΕΝΩΝ ΔΩΡΩΝ

Παναγιώτη Ί. Σκαλτσή σελ. 6-9

Η «ΑΝΑΣΤΑΣΗ» ΤΟΥ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΦ ΣΤΟ «ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ» ΤΟΥ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ

Μιχάλη Μακράκη,
Καθηγητού Πανεπιστημίου σελ. 10-11

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ '21

Πρωτοπρ. Γεωργίου Μεταλληνού,
Καθηγητού Πανεπιστημίου σελ. 12-13

ΤΟ ΛΑΒΑΡΟ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

π. Ά. Χ. σελ. 14

Η ΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Άρχιμανδρίτου Άγαθαγγέλου Χαραμαντιδή σελ. 15-17

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΑΤΑΡΝΗΣ

Άρχιμανδρίτου Δοσιθέου σελ. 18-19

Η ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Άλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου,
Καθηγητού Πανεπιστημίου σελ. 20-21

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ειρήνης Οικονομίδου σελ. 22-24

Ο ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ (Ο ΜΕΙΛΙΧΙΟΣ ΚΑΙ ΜΕΛΩΔΙΚΟΣ)

Πρωτοπρ. Νικολάου Σκιαδαρέση σελ. 25-26

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

σελ. 27-29

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ

σελ. 29

ΕΠΚΑΙΡΑ

σελ. 30

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

σελ. 31

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

«Τό κρυφό σχολειό»
(Νικόλαος Γύζης)

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Μηνιαίο περιοδικό για τους ιερείς

Ιωάννου Γενναδίου 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ

Τηλ: 72.18.308, Fax: 72.18.336

Διεύθυνση Διαδικτύου της Εκκλησίας

<http://w.w.w.ecclesia.gr>

Ήλεκτρονική διεύθυνση:

e-mail: iera-synodos@ecclesia.gr

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ

του Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης
Ελλάδος κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ύπό του Κλάδου Έκδόσεων
της Έπικοινωνιακής και Μορφωτικής
Ύπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

Ευάγγελος Π. Λέκκος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Ευάγγελος Δ. Θεοδώρου

Όμότ. Καθηγητής Παν/μίου Άθηνών
Τακτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας
των Έπιστημών και των Τεχνών

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Άριστομένης Ματσάγγας, Διδάκτωρ Παν/μίου

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Χρήστος Καραγιάννης, Μ. Th.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
-ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ-ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

<http://www.livanis.gr>

Σόλωνος 98 - 106 80 Άθήνα

Τηλ.: 010 3661200, Fax: 010 3617791

Τὸ μεγαλόπνοο ἀνακαινιστικὸ ἔργο τοῦ πατρὸς Γεωργίου Μακρῆ

Δ'

Τοῦ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

12. Ὁ παπα-Μακρῆς θεωροῦσε τὴν οἰκογένεια ὡς τὸ κατ' ἔξοχὴν φυτώριο τῆς λειτουργικῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς καὶ τῆς δημιουργίας μυσταγωγικῆς καὶ ἀναγωγικῆς ἀτμοσφαιράς. Ἡ προσευχὴ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ὡς ἐκήρυττε, πρέπει νὰ τροχοδρομῆται πάνω στὸ πνεῦμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργικῶν βιβλίων καὶ στοὺς ἱεροὺς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας. Χαρακτηριστικῶς ὁ φωτισμένος ἱερεὺς ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «Πόσον ὠραία ἡ παλαιὰ παράδοσις τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς οἰκογενείας, νὰ ἀνάπτῃ ἡ οἰκοκυρὰ τὸ πρωτὶ τὴν κανδήλαν τοῦ Ἱεροῦ Εἰκονοστασίου της, νὰ θυμιάζῃ καὶ νὰ λέγῃ ὀλίγας προσευχάς, ὅσας γνωρίζει! Καὶ πάλιν εἰς τὰ Ἑσπερινά, ὅταν ἡ καμπάνα τῆς Ἐκκλησίας σημαίνῃ, νὰ θυμιάζῃ καὶ πάλιν καὶ νὰ ψελλιζῇ μίαν ἢ δύο προσευχάς ἢ τὸ “Καταξίωσον” ἢ ὅ,τι ἄλλο γνωρίζει! Πόσον ὠραία εὐωδίαζε τότε — θυμᾶμαι— ἀπὸ λιβάνι ὁ δρόμος αὐτὴν τὴν ὥραν, ὅταν, παιδι ἀκόμη, ἐπήγαυα εἰς τὸ Σχολεῖον ἢ ἐγύριζα ἀπὸ αὐτό! Ὠραῖαι ἱεραὶ παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς οἰκογενείας, πῶς ἔπρεπε ποτέ νὰ μὴ σᾶς ξεχάσωμεν! Καὶ ἀκόμη τὸ βράδυ, πόσον κατανυκτικὸν νὰ βλέπῃ κανεὶς τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν οἰκογένειαν ἐμπρὸς εἰς τὰς ἱεράς Εἰκόνας νὰ λέγῃ τὸ Ἀπόδειπνον καὶ τὰς παραμονὰς τῆς Μεταλήψεως νὰ διαβάξῃ τὴν “Θείαν Μετάληψιν” καὶ εἰς μίαν θλίψιν, εἰς μίαν ἀρρωστίαν νὰ ψάλλῃ τὴν Παράκλησιν! Πόσοι πού ἠθέλησαν νὰ νεωτερίσουν καὶ νὰ ἀφήσουν τοὺς τύπους δὲν ἔμειναν εἰς τὸ τέλος γυμνοὶ καὶ ψυχροί, χωρὶς καμμίαν προσευχήν!».

Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ ὑπόδειξις, τὴν ὁποία κάνει ὁ παπα-Μακρῆς, γιὰ τὸν καταρτισμὸ τοῦ «Τετραδίου προσευχῶν»: «Εἶναι ἀλήθεια, —γράφει—, ὅτι οἱ παλαιότεροί μας εἶχαν περισσότερα βιβλία ἢ Συνόψεις προσευχῶν, τὰ ὁποία τώρα ἢ ἐξέλιπον ἢ ἐνεκα τῆς γλώσσης τῶν ἔγιναν ἄχρηστα. Ἄλλ' ὅμως καὶ μὲ τὰ ὑπάρ-

χοντα μόνον ἠμπορεῖ ὁ εὐσεβὴς Χριστιανός, μὲ τὴν πείραν του καὶ μὲ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Πνευματικοῦ του νὰ καταρτίσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του ἓνα “Τετράδιον προσευχῶν”, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ, ἐρανισμένας ἀπὸ τὰ Ἐκκλησιαστικά Βιβλία, ὅσας προσευχάς ἠμπορεῖ νὰ χρησιμοποιῆσῃ δι' ὅλας τὰς ὥρας ἀκολουθιῶν τῆς ἡμέρας, πού ὀρίζει ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἢ καὶ ἀκόμη ὅποιανδήποτε ἄλλην προσευχὴν ὠφέλιμον θὰ εὑρίσκει εἰς εὐσεβῆ βιβλία. Θὰ εἶχεν οὕτω μίαν ἰδικήν του “Σύνοψιν προσευχῶν” ἢ μᾶλλον ἓνα “Μικρὸν Ὁρολόγιον”, ὅπως ὑπῆρχε παλαιότερα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἄλλο τῆς Ἐκκλησίας ὠνομάσθη πρὸς διάκρισιν “Μέγα Ὁρολόγιον”».

13. Ὁ πατὴρ Γεώργιος Μακρῆς διακρίθηκε καὶ γιὰ τὴν ξεχωριστὴ προσφορά του στὰ νεατά. Ὡς θεολόγος ἐκπαιδευτικὸς συνεργάσθηκε ἄριστα στὸν Πειραιᾶ μὲ τὸν Γυμνασιάρχῃ καὶ Λυκείαρχῃ Ἰάκωβο Δραγάτση. Ἐτσι ἄφησε ζωντανὸ ὑπόδειγμα ἐφημερίου, ὁ ὁποῖος μέσα στὸ λαμπρὸ πρωτογενὲς ἀγιαστικὸ καὶ μυστηριακὸ του ἔργο ἐνέταξε δευτερογενῶς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴ σχολικὴ ἐκπαίδευσιν, στὴν ὁποία ὑπηρετοῦσε καὶ ἡ ἐκλεκτὴ σύζυγός του.

Ὁ παπα-Μακρῆς δὲν ἦταν μόνον ὁ ἐμπνευσμένος καὶ συναρπαστικὸς Καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν. Ἐπὶ πλέον ἴσχυαν καὶ γι' αὐτὸν ὅσα πρὸ 46 ἐτῶν ἐπισημάναμε σὲ κύριο ἄρθρο μας στὸ παρὸν περιοδικὸ ὑπὸ τὸν τίτλο «Οἱ ἱερεῖς καὶ ἡ ἐκπαίδευσιν» (περ. «Ἐφημέριος», 1 Ὀκτωβρίου 1956, σσ. 577-578): «Ἐνας ἱερεὺς ἄξιος τῆς ἀποστολῆς του, ὅπωςδήποτε θὰ εὑρίσκε τὸν τρόπο νὰ ἀσκήσῃ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις σὲ πλείστους τομεῖς τοῦ σχολικοῦ ἔργου τῆς ἐνορίας του. Στὰ ζητήματα λ.χ. τῆς συνεργασίας σχολείου καὶ οἰκογενείας, τοῦ ποιοῦ τῶν μελῶν τῆς σχολικῆς ἐφορείας, τῆς ἐποπτείας τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων..., τῆς διοργανώσεως τῶν σχολικῶν οἰκοτροφείων κλπ., ὁ καλὸς ἐφημέριος θὰ

μπορούσε να βρῆ πλείστα σημεῖα ἐπαφῆς, γιὰ νὰ ἀναμιχθῆ κατὰ τρόπον εὐεργετικόν».

Ὁ πατὴρ Γεώργιος Μακρῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρξεν ὁ ἐμπνευστὴς καὶ πνευματικὸς σύμβουλος καὶ καθοδηγητὴς τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος «Χριστιανικῆς καὶ Ἑλληνοπρεποῦς Μορφώσεως». Γενικῶς, ὅπως τόνισε ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μακαριστὸς Παναγιώτης Μπρατσιώτης, ὁ παπα-Μακρῆς «ἤσκησε σπανίαν γοητείαν καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Πειραϊκῆς Νεολαίας».

14. Γνωστὴ εἶναι καὶ ἡ σύνδεσις τοῦ παπα-Μακρῆ μετὰ τὴν «Χριστιανικὴ Ὀργάνωσι Νέων» (Χ.Ο.Ν.) Πειραιῶς. Ἡ Ὀργάνωσις αὐτὴ εἶχεν ἰδρυθῆ ὑπὸ τὴν προοδευτικὴ ἐπίδρασι τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως Χ.Α.Ν., ἀλλὰ χειραφετήθηκε ἀπὸ αὐτήν, ἀνεξαρτητοποιήθηκε καὶ ἐξελίχθηκε σὲ δυναμικὴ ἑλληνορθόδοξη κίνησι νέων μετὰ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα. Στὴν ἐξέλιξι αὐτὴ συνετέλεσαν ἐκλεκτὰ δυναμικὰ νεαρὰ πνευματικὰ τέκνα τοῦ π. Γεωργίου Μακρῆ, πού ἀργότερα ἀνεδείχθησαν σὲ σημαντικοὺς παράγοντες τῆς καθ' ὄλου χριστιανικῆς κινήσεως, ὅπως λ.χ. οἱ γνωστοὶ θεολόγοι Ἰωάννης Τιμαγένης καὶ Νικόλαος Μπουγάτσος· ὁ ἀείμνηστος ἀδελφὸς τοῦ δευτέρου δικηγόρος Γεώργιος Μπουγάτσος· ὁ μακαριστὸς δικηγόρος Ἰωάννης Μόσχος, πού συνδέθηκε μετὰ τὸν Χριστό, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν παπα-Μακρῆ, ἔλκυσθεις ὡς στρατιώτης ἀπὸ τὸ φωτεινὸ παράδειγμα τοῦ συστρατιώτη του (στὸ Ναυτικὸ) καὶ φίλου του Γεωργίου Μπουγάτσου, ὁ ὁποῖος στὸ θάλαμο τοῦ στρατῶνος μελετοῦσε ἐντατικῶς τὴν Ἁγίαν Γραφή· ὁ μετέπειτα νομικὸς σύμβουλος Ἰ. Μονῶν δικηγόρος Γεώργιος Παρασκευόπουλος κ.ἄ.

Ὅλοι αὐτοί, ὑπὸ τὴν στοργικὴ ἐποπτεία τοῦ παπα-Μακρῆ καὶ ὑπὸ τὴν ὄθησι κριτικῶν συμβουλῶν καὶ παραινήσεων τοῦ συνδεομένου μετὰ αὐτοὺς διαπρεποῦς Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη, συνετέλεσαν στὸ νὰ ἀναδειχθῆ ἡ Χ.Ο.Ν. σὲ θαλερὸ πειραϊκὸ φυτῶριο ἑλληνορθόδοξου ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως καὶ σὲ ἀκτινοβόλο ἐστία κοινωνικῆς προσφορᾶς μέσα στὶς τάξεις τῶν νέων καὶ τῶν μαθητῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους ὠργάνωσε λ.χ. δωρεὰν φροντιστήρια καὶ ὑποδειγματικὲς πρωτοποριακὲς κατασκηνώσεις.

Ἐκ τῆς Χ.Ο.Ν. ξεκίνησε κατὰ μέγα μέρος καὶ

ἡ κατακτῆσασα τὶς μεγάλες ἱεραποστολικὲς κινήσεις ἰδέα τῆς ὀργανώσεως καὶ ὑπὸ αὐτῶν θαυμασιῶν κατασκηνώσεων γιὰ νέους καὶ νεάνιδες. Μεγάλῃ ὄθησι πρὸς τὴν κατεύθυνσι αὐτὴ δόθηκε τὸ 1940, ὅταν πολλὰ ἐκλεκτὰ μέλη τοῦ κατὰ τὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς μετασχηματισθέντος στὴν «Χριστιανικὴ Φοιτητικὴ Ἐνωσι» (Χ.Φ.Ε.) «Ἀκαδημαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Συνδέσμου», πού ἤκμαζε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀδελφότητος «Ζωή», ἔγιναν ὡς φοιτητὲς ὁμαδικῶς δεκτοὶ στὴν Κατασκῆνωσι τῆς Χ.Ο.Ν. στὸν παραθαλάσσιο πευκῶνα τοῦ Σκαραμαγκᾶ. Ὁ γράφων ἐνθυμεῖται πόσον οἱ ἐξ αὐτῶν φίλοι του φοιτητὲς (λ.χ. οἱ ἀείμνηστοι Ρωμανὸς Σαραντιδῆς καὶ Κωνσταντῖνος Μουρατιδῆς, οἱ Σάββας Ἀγουριδῆς καὶ Ἐμμανουὴλ Χατζηεμμανουὴλ) εἶχαν ἐνθουσιασθῆ ἀπὸ τὴν θαυμαστὴ ὀργάνωσι καὶ μορφωτικὴ ἀποστολὴ τῆς κατασκηνώσεως αὐτῆς, εἶχαν γοητευθῆ ἀπὸ τὴ γνησίαν διακοινικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἰωάννου Μόσχου καὶ Ὑπαρχηγοῦ τῆς Νικολάου Μπουγάτσου καὶ εἶχαν γίνει διαπρύσιοι κήρυκες τῆς ἀνάγκης ἰδρύσεως κατασκηνώσεων καὶ ἀπὸ τὴν ἰδική τους χριστιανικὴ φοιτητικὴ κίνησι. Ἦταν τόσο ἐὺγλωττοι στὴν προβολὴ τοῦ αἰτήματός των, τὸ ὅποιο ὁ παραθερίζων στὴν Ἁγία Παρασκευὴ πατὴρ Γεώργιος Μακρῆς καὶ ὁ Καθηγητὴς Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης εἶχαν προβάλλει ἐπίσης στὸν ἀείμνηστο πατέρα Σεραφεῖμ Παπακώστα, ὥστε γρήγορα ὁ σχετικῶς ἔμπειρος Ἰωάννης Μόσχος ἐκλήθη γιὰ νὰ βοηθήσῃ στὴν πραγμάτωσι τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ μεταλαμπαδεύοντας τὴν φωτεινὴ ἐμπειρία του ἀπὸ τὶς διευθυνόμενες ἀπὸ αὐτὸν κατασκηνώσεις τῆς Χ.Ο.Ν. Ἔτσι ἡ Χ.Ο.Ν. συνετέλεσε στὴν περαιτέρω ἐξάπλωσι τῶν χριστιανικῶν κατασκηνώσεων.

Τὰ «Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἀναφέρουν ὅτι ἡ δράσις τῆς Χ.Ο.Ν. συνεχίζεται ἕως σήμερα. Ἄς προσθέσωμε ὅτι αὐτὴ ἐξακολουθεῖ ἐκ παραδόσεως νὰ καθοδηγῆται ἕως σήμερα πνευματικῶς ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ παπα-Μακρῆ στὴν πνευματικὴ ἡγεσία τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσης «Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Ἐποικοδομητῆς καὶ Ἐλπίδος» (Χ.Α.Ε.Ε.), τῆς ὁποίας σήμερα πολλὰ στελέχη εἶναι πρῶτην μέλη τῆς Χ.Ο.Ν. καὶ συνεργάζονται καὶ πρέπει νὰ συνεργάζονται ἀρμονικῶς μετὰ τὴν ἀκτινοβολοῦσα Ἱ. Μητρόπολι Πειραιῶς.

15. Ὁ πατήρ Γεώργιος Μακρῆς ἀνοίγει διάπλατα τίς πόρτες τῆς «κατ' οἶκον Ἐκκλησίας» του στὰ πνευματικά του τέκνα, τὰ ὁποῖα ὡς ἡ «*ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας*» (Μαθ. κγ', 32) συγκέντρωνε στὸ σαλόνι τοῦ σπιτιοῦ του σὲ ὀλιγάριθμες ὁμάδες. Οἱ συγκεντρώσεις αὐτὲς ἦσαν τὸ θερμοκήπιο καὶ ὁ πρωταρχικὸς πυρὴν τῆς ἀναπτύξεως τῆς συστηματικῆς ἀγιαστικῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς σὲ ξεχωριστὲς μικρὲς ὁμάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Οἱ ὁμάδες αὐτὲς ἀνανεωμένους μὲ νέα πρόσωπα λειτουργοῦν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς καρποφόρου «*Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Ἐπικοινωνίας καὶ Ἐλπίδος*» (Χ.Α.Ε.Ε.), τὴν ὁποῖαν ὁ πατήρ Γεώργιος Μακρῆς ἴδρυσε τὸ 1920. Στὰ πλαίσια τῆς παραδόσεως, τὴν ὁποία δημιούργησε ὁ φωτισμένος αὐτὸς κληρικὸς, ἡ Χ.Α.Ε.Ε., ὑπὸ τίς εὐλογίες τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πειραιῶς κ. Καλλινίκου, — μὲ τοὺς κύκλους τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ μὲ τὴν προώθησι τοῦ σεμνοῦ, ἀλλὰ γεμάτου ἀπὸ ἐκλεκτῆν οἰκοδομητικῆ ὕλη περιοδικοῦ «*Πορεία*», ποὺ ἐκδίδεται μὲ φροντίδα δεσποινίδων τῆς Χ.Ο.Ν. καὶ προερχομένων ἐξ αὐτῆς κυριῶν μελῶν τοῦ γυναικείου τμήματος τῆς Ἀδελφότητος—, ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ εἶναι ἐστία φωτὸς καὶ φυτώριο θαλαρᾶς πνευματικῆς ζωῆς μέσα στὴν Πειραιϊκὴ κοινωμία. Τὰ δύο διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων τμήματα τῆς Ἀδελφότητος αὐτῆς, τὸ ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ὑποδιαιροῦνται σὲ ὁμοιογενεῖς μικρὲς ὁμάδες πνευματικῆς ἀσκήσεως, χριστιανικῆς οἰκοδομῆς, συμμελέτης, συμπροσευχῆς, ἀλληλεπιδράσεως καὶ ἀσκήσεως τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης.

Ὁ πατήρ Γεώργιος εἰσήγαγε τὸ σύστημα τῆς κατὰ τμήματα μελέτης ὁλοκλήρου τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχουν τὰ πνευματικά τέκνα του, τὸ καθένα κατ' ἴδιαν καὶ γενικῶς ὅλοι καθημερινῶς, κοινὸ ὄρισμένο μέρος τοῦ Θείου Λόγου, τὸ ὁποῖο ἀναγινώσκοντες καθ' ἑκάστην, εἰ δυνατόν σὲ μία κοινῶς καθωρισμένη ὥρα, ὅπουδήποτε καὶ ἂν βρίσκωνται, νὰ εὐχωνται συγχρόνως ὑπὲρ φωτισμοῦ καὶ πνευματικῆς προκοπῆς ἀλλήλων. Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς καθημερινῆς μελέτης κοινῶν γιὰ ὅλους περικοπῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἄρχισε ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον 1942 νὰ ὑποδεικνύεται καὶ ἐφαρμόζεται σὲ εὐρεῖς χριστιανικοὺς κύκλους τῆς πατρίδος μας.

16. Εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι ἡ ἀναπτυχθεῖσα κατὰ τίς τελευταῖες δεκαετίες ἀγιαστικὴ μελέ-

τη τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὸν τόπο μας ὀφείλει πολλὰ στὴν ὠστικὴ καὶ προωθητικὴ ἐπίδρασι τοῦ παπα-Μακρῆ, ὁ ὁποῖος καὶ στὸν τομέα αὐτὸ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους. Πιθανῶς ὁ Γεώργιος Μακρῆς ὡς νεαρὸς εἶχε δεχθῆ κάποια ἐπίδρασι ἀπὸ προτεσταντικούς κύκλους τοῦ Πειραιῶς γιὰ τὴν κατανόησι τῆς ἀνάγκης τῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἄλλὰ ἡ μορφολογικὴ αὐτὴ ἐπίδρασις γρήγορα ὀρθοδοξοποιήθηκε ἀπὸ τὴ φωτεινὴ κριτικὴ διάνοιά του. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνον ὑπέγραψε λίβελλο ἐναντίον τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἀλλὰ καὶ στὰ κηρύγματα καὶ δημοσιεύματά του ἐπανειλημμένως μὲ βιβλικὰ ἐπιχειρήματα ὑπεδείκνυε τίς πλάνες τῶν Διαμαρτυρομένων.

17. Διάδοχοι τοῦ παπα-Μακρῆ στὴν πνευματικὴ ἡγεσία καὶ ἐμφύχωσι τῆς Χ.Α.Ε.Ε. ὑπῆρξαν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ναυπακτίας κυρὸς Δαμασκηνὸς Κοτζιάς, ὁ ὁποῖος ἀνανέωσε τοὺς καταλόγους τῶν καθ' ἡμέραν μελετωμένων ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος περικοπῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καί, μετὰ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημία αὐτοῦ, ὁ σημερινὸς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τῆς Γ' Ἀρχιερατικῆς Περιφέρειας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς αἰδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος π. Γεώργιος Κρητικὸς, ὁ ὁποῖος τὴν 5η Φεβρουαρίου 2002 ἐπαξίως τιμῆθηκε ἀπὸ τὴν Δ. Ἱ. Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν Χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Ἀπ. Παύλου γιὰ τὸ ποιμαντικὸ, κηρυκτικὸ καὶ ἱεραποστολικὸ του ἔργο, μέσα στὸ ὁποῖο ἰδιαίτερη θέσι κατέχει ἡ φωτισμένη ἀπὸ αὐτὸν καθοδήγησις καὶ ἐμφύχωσις τῆς ἰδρυθείσης ἀπὸ τὸν παπα-Μακρῆ Χ.Α.Ε.Ε.

Ὁ π. Γεώργιος Κρητικὸς, ποὺ ἔχει σήμερα τὴν πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ τοῦ γυναικείου τμήματος τῆς Ἀδελφότητος αὐτῆς, ἐνσαρκώνει μέσα στὴν οἰκογένειά του τὸ ὑπὸ τοῦ παπα-Μακρῆ προβληθέν ἰδεῶδες τῆς ἐναρμονίσεως τῆς δράσεως τῶν ἐγγάμων καὶ ἀγάμων ἱερέων, δοθέντος ὅτι ὁ υἱὸς του πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης π. Μεθόδιος Κρητικὸς, ἱεροκήρυξ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς, εἶναι ἰδρυτῆς καὶ Ἡγούμενος τοῦ Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «*Ἀναστάσιος Χριστοῦ*».

Στὸ ἐπόμενο Ε' ἄρθρο μας θὰ περατώσωμε τὰ ἀφορῶντα στὴν πολυσχιδῆ δρᾶσι καὶ ἀκτινοβολία τοῦ παπα-Μακρῆ.

«Φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι» καὶ «Κατευθυνθήτω» στή Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων

Τοῦ Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ

Ἀπὸ τὰ ὠραιότερα στοιχεῖα τῆς Προηγιασμένης, χαρακτηριστικὰ τῆς Λειτουργίας αὐτῆς ὡς ἐσπερινῆς σύναξης, εἶναι ὁ σταυροειδῆς φωτισμός-εὐλογία¹ τοῦ λαοῦ μὲ τὴ σχετικὴ ἐκφώνηση «*φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι*», καὶ ἡ ψαλμωδία τοῦ «*Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου...*»² μετὰ ἀπὸ τὰ ἀναγνώσματα.

Τὸ πρῶτο λέγεται ἀπὸ τὸν ἱερέα μαζὶ μὲ τὸ «*Σοφία ὀρθοί*»³ μετὰ τὸ Παλαιδιαθητικὸ ἀνάγνωσμα ἀπὸ τὴ Γένεση, τὸ δεύτερο προκείμενο πὺ ἀκολουθεῖ, καὶ τὸ «*Κέλευσο*» πὺ λέγει ὁ ἀναγνώστης.⁴ Τότε ὁ ἱερέας κρατώντας θυμιατὸ στὸ δεξι χέρι καὶ λαμπάδα, «*μανουάλιον μετὰ κηροῦ*», στὸ ἀριστερό, στέκεται μπροστὰ στὴν Ἁγία Τράπεζα καὶ φωτίζει σταυροειδῶς τὸ λαό, λέγοντας τὸ «*Σοφία ὀρθοί*». Κατόπιν σφραγίζει σταυροειδῶς πάλι τὸ λαό, λέγοντας τὸ «*φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι*».⁵

Γιὰ τὴ λειτουργικὴ καὶ θεολογικὴ σημασία αὐτῆς τῆς εὐλογίας ἔχουν ἐκφρασθεῖ διάφορες ἀπόψεις. Κατὰ μίαν ἐρμηνεία τὸ «*φῶς Χριστοῦ...*» ἀναφέρεται στὰ ἀναγνώσματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν ὁποίων οἱ συγγραφεῖς φωτίσθηκαν καὶ ἐμπνεύσθηκαν ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ. Ἐπομένως, πρέπει νὰ σχετισθοῦν μὲ τὸ ἀληθινὸ φῶς τῆς θεογνωσίας πὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ Χριστὸ καὶ νὰ ἐρμηνευθοῦν στὴν προοπτικὴ τοῦ εὐαγγελικοῦ φωτός.⁶

Ὁ Σμέμαν μιλά γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν προφητειῶν στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ⁷, καὶ ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης δικαιολογεῖ τὴν ἔνταξη τῆς ἐν λόγω φράσης μετὰ τῶν δύο ἀναγνωσμάτων ὡς ἐξῆς: «*Ἡ μὲν Γένεσις τὰ ἀπαρχῆς διηγείται, τὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων καὶ τὴν ἐκπτώσιν τοῦ Ἀδάμ. Ἡ Παροιμία δὲ αἰνιγματωδῶς τὰ περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκδιδάσκει καὶ τοῖς δι' αὐτοῦ υἰοθετηθεῖσι παραινεῖ, ὡσπερ υἱοῖς, καὶ Σοφίαν αὐτὸν τὸν Υἱὸν ὀνομάζει καὶ οἶκον οἰκοδομησαὶ ἑαυτῇ λέγει, τὸ*

πανάγιον αὐτοῦ σῶμα, ... καὶ φῶς ἐστὶ τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω φωτίζων».⁸

Τὸ αἰσθητό, λοιπόν, φῶς πὺ εὐλογεῖται καὶ ἀνάπτεται τὴν ὥρα αὐτῇ γίνεται τύπος τοῦ Χριστοῦ, τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν ὁποῖαν «*αἰνιγματωδῶς*» κάνουν λόγο οἱ Παροιμίες⁹ «*ὄτι δὲ τύπον τοῦ ἀληθινοῦ φωτός Ἰησοῦ Χριστοῦ σημαίνει τοῦτο τὸ φῶς*».¹⁰

Ὅρισμένοι ἐπίσης συνδέουν τὸ «*φῶς Χριστοῦ...*» μὲ τοὺς κατηχουμένους καὶ κυρίως τοὺς φωτιζομένους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὰ μέσα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς προετοιμάζονταν γιὰ τὸ βάπτισμα πὺ γινόταν τὸ βράδυ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ «*φαίνει πᾶσι*», καὶ περισσότερο στοὺς φωτιζομένους,¹¹ τῶν ὁποίων μάλιστα σὲ μίαν εὐχὴ ζητεῖται ὁ κατανασμός τῆς διανοίας των.¹² «*Τὸ φῶς τοῦ βαπτίσματος, ἐνσωματώνοντας τοὺς κατηχουμένους στὸ Χριστό, θὰ ἀνοίξει τὸ νοῦ τους στὴν κατανόηση τῶν ρημάτων Του*».¹³

Ὁ συσχετισμὸς αὐτὸς ὁμως, σημειώνει ὁ καθηγητῆς Ἰωάννης Φουντούλης, εἶναι ἐντελῶς ἐξωτερικός: «*Στὴν ἐσπερινὴ σύναξι δὲν παρίστανο μόνον οἱ κατηχούμενοι καὶ οἱ φωτιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πιστοί. Τὸ "φῶς Χριστοῦ" ἐξ ἄλλου λέγεται σ' ὅλες τὶς Προηγιασμένες καὶ πρὸ τῆς Τετάρτης τῆς Μεσονηστισίμου ἑβδομάδος ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες δὲν παρίστατο ἡ τάξι τῶν φωτιζομένων, γιὰτὶ δὲν εἶχε ἀκόμη συγκροτηθεῖ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Ἰ' αἰῶνα, ὅποτε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπαντᾷ τὸ "φῶς Χριστοῦ..." στὴν Προηγιασμένη¹⁴, οἱ διακρίσεις τῶν τάξεων τῶν κατηχουμένων εἶχαν πιά ἀτονήσει*».¹⁵

Οἱ ρίζες ἐπομένως τῆς λειτουργικῆς αὐτῆς πράξης θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν ἀλλοῦ, καὶ ὅπωςδήποτε στὸ ἀρχαικότατο ἔθος, κατὰ τὸ ὅποιο ἡ ὑποδοχὴ τοῦ φωτός, τὸ ἀναμμα τῶν λύχνων στὴν ἐσπερινὴ σύναξη τῆς Ἐκκλησίας συνοδευόταν μὲ ὕμνους, εὐλογίες καὶ ἐπευφημίες.

Γιὰ τὴ συνήθεια αὐτὴ μιλοῦν σαφέστατα ὁ Τερτυλλιανός,¹⁶ ὁ Ἰππόλυτος Ρώμης¹⁷ κ.ἄ.¹⁸ Χαρακτηριστικὴ βεβαίως εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ Πατέρες μας ὑποδέχονταν «τὴν χάριν τοῦ ἑσπερινοῦ φωτός» ὄχι σιωπηλά, ἀλλὰ μὲ εὐχαριστία καὶ μὲ σχετικὸ ὕμνο, τὴν «ἀρχαίαν φωνήν», τὸ γνωστὸ δηλαδὴ τροπάριο τοῦ Ἐσπερινοῦ, «φῶς ἱλαρόν», πού τὸ ἔλεγε ὁ λαός.¹⁹

Ἀνάλογη ἐπευφημία κατὰ τὴν ὑποδοχὴ καὶ εὐλογία τοῦ ἑσπερινοῦ φωτός εἶναι καὶ τὸ «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι», πού διασώθηκε στὴν Προηγιασμένη ὡς κατάλοιπο τῆς ἀρχαίας ἑσπερινῆς λατρευτικῆς πράξης. Εἶναι ἓνα εἶδος ἀναδίπλωσης τοῦ ἐπιλυχνίου ὕμνου «φῶς ἱλαρόν...».²⁰

Κατὰ παλαιὰ συνήθεια τὸ «φῶς Χριστοῦ...», φράση πού τὸν τέταρτο-πέμπτο αἰῶνα τὴ βρίσκουμε χαραγμένη ὀλόκληρη ἢ συντεταγμένη (ΦΧΦΠ) σὲ λυχνίες²¹, τὸ ἔλεγε ὁ διάκονος, ὁ ὁποῖος μετέφερε καὶ τὴν ἀναμμένη λυχνία στὴν ἑσπερινὴ σύναξη τοῦ Ναοῦ.²² Ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο σύνθημα γιὰ τὸ ἀναμμα τῶν φώτων, τὰ ὁποία μέχρι τὴν ἀνάγνωση τῶν Παροιμιῶν στὴν Προηγιασμένη ἦσαν κλειστά.²³

Ἀπὸ τὸ «φῶς Χριστοῦ...» ἀρχίζε οὐσιαστικὰ καὶ τὸ ἔργο τοῦ νεωκόρου. Αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ ὀρισμένες μαρτυρίες, σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες τὸ «Κέλευσον» δὲν τὸ ἔλεγε ὁ ἀναγνώστης, ἀλλὰ ὁ «κανδηλάπτης», ζητώντας τρόπον τινὰ τὴν ἄδεια νὰ ἐπιτελέσει τὸ ὑπόργημά του.²⁴

Τὸν ἀρχαῖο τρόπο ἀνάμματος, μεταφορᾶς ἀπὸ τὸ διάκονο καὶ εὐλογίας τοῦ ἑσπερινοῦ φωτός στὴ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων μᾶς τὸν διασώζουν τόσο τὰ λειτουργικὰ χειρόγραφα, ὅσο καὶ ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης. Κατ' αὐτὸν ἡ σταυροειδὴς σφράγιση καὶ εὐλογία τοῦ λαοῦ δὲ γινόταν ἀπὸ τὸ ἱερὸ βῆμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ Ναοῦ.

Ἐκεῖ κατέληγε ὁ διάκονος ἐν πομπῇ, μετὰ τὴν εὐλογία τοῦ φωτός πού ζητοῦσε ἀπὸ τὸν ἱερέα,²⁵ «κρατῶν τὴν λαμπάδα καὶ τὸ θυμιατήριον καὶ προπορευομένων τῶν ἀναγνοστών... Καὶ πληρωθείσης τῆς Γενέσεως, φαίνεται εὐθύς μετὰ τῶν φώτων, τὰς βασιλικὰς πύλας εἰσιῶν, ἀνισταμένων ἀπάντων. Ὅς καὶ εἰς τὸ μέσον στὰς τοῦ Ναοῦ, ποιεῖται σταυροῦ τύπον τῷ θυμιατηρίῳ ἐκφώνως λέγων “Σοφία ὀρθοί. Φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι”. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα εἰσέρχεται».²⁶

Ἡ εἰσόδευση τοῦ διακόνου στὸ μέσον τοῦ Ναοῦ, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ *Τυπικοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως* τοῦ Θ'-Ι'

αἰῶνα, δὲ γινόταν μετὰ τῶν δύο ἀναγνοσμάτων, ἀλλὰ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτά. «Καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν δύο ἀναγνοσμάτων λαμβάνει ὁ διάκονος τὸ μανουάλιον καὶ εἰσοδεύει λέγων τὸ “φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι”. Καὶ εὐθέως λέγει ὁ διάκονος “Σοφία” καὶ ὁ πρεσβύτερος “Εἰρήνη πᾶσι” καὶ ὁ ψάλλτης τὸ “Κατευθυνθήτω”».²⁷

Αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ ἀρχικὴ θέση τοῦ «φῶς Χριστοῦ...», πού σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει σχέση μὲ τὰ ἀναγνώσματα, ἀλλὰ μὲ τὸ «Κατευθυνθήτω». «Ἡ μετάθεσις του μετὰ τῶν ἀναγνοσμάτων

ἔγινε ἀργότερα, προφανῶς γιὰ νὰ δοθῆ χρόνος γιὰ τὸ ἀναμμα τῶν φώτων τοῦ Ναοῦ, ὥστε κατὰ τὸ “Κατευθυνθήτω” νὰ εἶναι ὁ Ναὸς φωταγωγημένος».²⁸

Ἀπὸ τὸ σημεῖο μάλιστα αὐτὸ ἀλλάζει καὶ τὸ κλίμα τῆς ὅλης ἀκολουθίας καὶ εἰσερχόμαστε στὸ κύριο μέρος τῆς λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων, πού εἶναι ἡ θεία κοινωνία. Τὸ ἀξιοπαρατήρητο δέ, πού ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει, εἶναι ἡ ἐπανάληψη τοῦ «Κατευθυνθήτω», δευτέρου στίχου τοῦ 140οῦ ψαλμοῦ, καὶ ἡ κατασκευτικὴ ψαλμωδία του ἑξὶ φορές ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ τοὺς χορούς²⁹, ἐνῶ ὁ ἱερέας θυμιᾷ τὴν Ἁγία Τράπεζα.³⁰

Ὁ τρόπος ψαλμωδίας του, ὡς ἐφύμνιο δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ κάθε στίχο καὶ συγκεκριμένα τοὺς 1, 3 καὶ 4 τοῦ ψαλμοῦ, μὲ «Δόξα... Καὶ νῦν...» καὶ μὲ ἐπανάληψή του μελωδικότερα στὸ τέλος ὡς «περισσὴ»³¹, μοιάζει μὲ τὴν ψαλμωδία τῶν ἀντιφώνων τοῦ ἀσματικοῦ τυπικοῦ.³² Φαίνεται ἔτσι ἢ σύνδεσή του μὲ τὸν ἀσματικό ἐσπερινό, μὲ τὸν ὁποῖον ἀρχικὰ ἦταν συνδεδεμένη ἢ Προηγιασμένη στὶς ἐνορίες.³³

Ἡ ὅλη του ἐπίσης δομὴ μοιάζει μὲ αὐτὴν τῶν προκειμένων. Ἐνας στίχος προτάσσεται τοῦ ψαλμοῦ («πρόκειται») καὶ προβάλλεται, ἐνῶ ὑποβάλλεται ὕστερα κατὰ τὴ στιχολογία τοῦ ψαλμοῦ ὀλοκλήρου ἢ ὀρισμένων στίχων αὐτοῦ.³⁴

Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ ποῦμε ὅτι τὸ «Κατευθυνθήτω ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πρὸ τοῦ Ἀποστόλου προκείμενο ἢ τὸ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου Ἀλληλουϊάριο»³⁵ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθεῖ ὡς Κοινωνικό πού ψαλλόταν σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων ἦταν στὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἀνάπτυξής της.³⁶ Ἄλλωστε αὐτὸ δείχνει καὶ τὸ γεγονός ὅτι στὰ χειρόγραφα τοῦ «Κατευθυνθήτω» προηγεῖτο τὸ «Σοφία» ἢ τὸ «Πρόσχωμεν» ἢ τὸ «Σοφία ὀρθοί. Πρόσχωμεν. Εἰρήνη πᾶσι», ὅπως συμβαίνει ἀκριβῶς καὶ στὰ προκείμενα. Εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα ἔχουμε στὶς Προηγιασμένες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, καθὼς ἐπίσης Ἀποστολο καὶ Εὐαγγέλιο ἔχουμε στὶς μνῆμες τῶν ἑορταζομένων ἀγίων.³⁷

Ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς ιστορικῆς ἐξέλιξης καὶ τῆς λειτουργικῆς σχέσης τῆς ἀρχαίας ἐπευφημίας «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι» καὶ τοῦ ψαλμικοῦ στίχου «Κατευθυνθήτω ἢ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου» μὲ τὴν Προηγιασμένη, εἶδαμε ὅτι εἶναι διπλὰ καὶ συμπορεύονται στὴν ἀκολουθία αὐτή.

Ἐχουμε ἔτσι μιὰ εὐλογία τοῦ ἐσπερινοῦ φωτὸς στὸ «φῶς ἱλαρόν...» καὶ μιὰ στὸ «φῶς Χριστοῦ...». Ἐχουμε ἐπίσης προσφορὰ θυμιάματος στοὺς ψαλμούς τοῦ λυχνικοῦ (140 κλπ.) καὶ στὸ «Κατευθυνθήτω», πού ὅπως ἀναφέραμε ψάλλεται ἀσματικὰ ὡς προκείμενο τῶν ἀναγνωσμάτων.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἐκφράζει ἀσφαλῶς μιὰ πανάρχαια παράδοση. Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα

εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ «προέρχονται ἀπὸ μιὰ παμπάλαια λειτουργικὴ παράδοση καὶ ὑπῆρχαν μαζὶ σὲ ἓνα τύπο παλαιοῦ λυχνικοῦ, πού δὲν σώθηκε παρὰ μόνο μερικῶς στὴν Προηγιασμένη».³⁸

Μέσα στὸ κατασκευαστικὸ πάντως κλίμα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, πού εἶναι ἐνταγμένη καὶ ἡ Προηγιασμένη, τὸ «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι» ἀνυψώνει τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὸ κτιστὸ φῶς τοῦ κόσμου στὸ ἱλαρὸ καὶ ἄκτιστο φῶς τοῦ Σωτήρα μας, καθόσον μάλιστα «τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἡμῖν τοῖς ἐν σκότει καθήμενοις διὰ σαρκὸς ἔλαμψεν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος αὐτοῦ τὴν οἰκουμένην ἐπλήρωσε».³⁹

Τὸ δὲ «Κατευθυνθήτω ἢ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου» ἀπαλύνει καὶ μεταμορφώνει τὶς καρδιές μας ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ὕμνους μετανοίας, πού μᾶς εἰσάγει στὸ δεύτερο μέρος τῆς Προηγιασμένης⁴⁰, «ὡς τι φάρμακον σωτήριον καὶ ἀμαρτημάτων καθάρσιον»⁴¹ κατὰ τὴν περίοδο τῆς πορείας καὶ προετοιμασίας μας γιὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα καὶ τὴν Ἀνάσταση.

Σημειώσεις

1. Δ. Ν. Μωραΐτου, *Ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων* (Παράρτημα τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη 1955, σ. 80.
2. Ψαλμ. 140, 2.
3. Παλαιότερα λεγόταν ἀπὸ τὸ διάκονο ἢ τὸ «Σοφία ὀρθοί» ἀπὸ τὸ διάκονο ὡς παρακέλευση γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς στάσης τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ «φῶς Χριστοῦ...» ἀπὸ τὸν ἱερέα. Βλ. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων* (Κείμενα Λειτουργικῆς, 8). Θεσσαλονίκη ²1978, σ. 15. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήναι ²1982, σ. 206.
4. Ἰ. Μ. Φουντούλη, ὅπ.π., σ. 15. Π. Ν. Τρεμπέλα, ὅπ.π., σ. 197.
5. Ἰ. Μ. Φουντούλη, ὅπ.π., σ. 77.
6. Δ. Ν. Μωραΐτου, ὅπ.π., σ. 95. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τ. Β', ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα ³1989, σ. 217.
7. A. Schmemmann, *Μεγάλῃ Σαρακοστή: πορεία πρὸς τὸ Πάσχα*, Μετάφρ. ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά: Ἐλένη Γκανούρη, ἔκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα ²1984, σ. 87.

8. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΔ', PG 155, 657 BC.
9. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 16.
10. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΔ', PG 155, 657 C.
11. Δ. Ν. Μωραΐτου, *ὄπ.π.*, σ. 95.
12. Εὐχή ὑπὲρ τῶν πρὸς τὸ ἅγιον φῶτισμα εὐτρεπιζομένων «*Ἐπίφανου, δέσποτα, τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τοὺς πρὸς τὸ φῶτισμα εὐτρεπιζομένους...*».
13. A. Schmemmann, *ὄπ.π.*, σ. 95.
14. Κώδικες Πάτμου 266, Τ. Σταυροῦ 40. Βλ. J. Mateos, *Le Typicon de la Grande Église*, Tom. I (Orientalia Christiana Analecta, 165), Roma 1962, σ. 246.
15. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 217.
16. *Ἀπολογία* 1, 39.
17. G. Dix, *The Apostolic Tradition of St. Hippolytus of Rome*, London: S.P.C.K. 1937, σ. 50-51.
18. Ν. Οὐσπένσκυ, *Ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων. Ἱστορία καὶ πράξις*, Μετάφρ., Σχόλια Μ. Πρωπ/ρου Δημ. Βακάρου, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 59-65.
19. Μ. Βασιλείου, *Περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, PG 32, 205. Γιὰ τὸν ὕμνο αὐτὸ βλ. Ἄλ. Σ. Κορακίδου, *Ἀρχαῖοι ὕμνοι. 1. Ἡ Ἐπιλύχνιος Εὐχαριστία* «φῶς ἰαρόν ἀγίας δόξης...», Ἀθήναι 1979.
20. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 16.
21. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 218-219. Ν. D. Uspensky, *ὄπ.π.*, σ. 61-62.
22. Γιὰ τὴ συνήθεια νὰ μεταφέρει ὁ διάκονος τὴ λυχνία στὴν ἐσπερινὴ σύναξη, βλ. I. E. Rahmani, *Testamentum Domini nostri Jesu Christi*, Mainz 1899, σ. 2, 11. Horner, *The statutes of the Apostles of Canones Ecclesiastici*, London 1904, σ. 159-161. Ν. D. Uspensky, *ὄπ.π.*, σ. 61-62.
23. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΒ'. PG 155, 653B: «*Οὐδὲ φῶτα ἀνάπτονται ἄχρι καὶ τῆς παροιμίας ἐν τῇ Προηγιασμένῃ λειτουργίᾳ*».
24. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 220.
25. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΔ', PG 155, 657 CD: «*Διακόνου συλλειτουργοῦντος ἱερεῖ, προσέρχεται αὐτῷ οὗτος ἢ τῷ ἀρχιερεῖ λειτουργοῦντι. Καὶ λαμπάδα ἀνάπτων, πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν, φησὶν "Εὐλόγησον, δέσποτα, τὸ φῶς". Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἢ ὁ ἱερεὺς, εὐλογῶν τὸ φῶς, φησὶν "Ὅτι σὺ εἶ ὁ φῶτισμός ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, πάντοτε". Καὶ οὕτω πρὸ τῆς Παροιμίας ἐξέρχεται ὁ διάκονος*».
26. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΓ-ΤΝΔ', PG 155, 657 A. Βλ. καὶ Δ. Ν. Μωραΐτου, *ὄπ.π.*, σ. 89. Ν. D. Uspensky, *ὄπ.π.*, σ. 62-63. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 15. Τοῦ ἰδίου, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 219.
27. J. Mateos, *ὄπ.π.*, σ. 246.
28. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 220-221.
29. Ἡ συνήθεια αὐτὴ εἶναι νεότερη καὶ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ ΙΣΤ' αἰῶνα. Μέχρι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ «*Κατευθυνθήτω*» ψαλλόταν ἀπὸ τὸ λαό. Γι' αὐτὸ καὶ στὶς πηγές μαρτυρεῖται ὅτι «*ὁ ψάλτης κατήρχετο τοῦ Κατευθυνθήτω*». Βλ. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι...*, σ. 206. Δ. Ν. Μωραΐτου, *ὄπ.π.*, σ. 80.
30. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λογικὴ Λατρεία*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1984, σ. 53. Ν. D. Uspensky, *ὄπ.π.*, σ. 56-57. Κατὰ τὴν ψαλμωδία τοῦ «*Κατευθυνθήτω ...*» γίνονται τρεῖς μεγάλες μετανοίες ἢ κατὰ μίαν ἄλλη παράδοση οἱ πιστοὶ γονατίζουν. Βλ. Π. Ρομπότου, *Λειτουργικὴ*, ἐν Ἀθῆναις 1869, σ. 257.
31. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 36.
32. V. Janeras, «*La partie vespérale de la liturgie byzantine des présanctifiés*», *Orientalia Christiana Periodica*, 30 (1964) 207-209.
33. Ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης περιγράφει αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν τάξη. Βλ. *Διάλογος*, ΤΝΓ'-ΤΝΕ', PG 155, 656 C - 660 A. Δ. Μωραΐτου, *ὄπ.π.*, σ. 87-91. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Γ', σ. 107-108. Τοῦ ἰδίου, «*Λειτουργικὲς ἰδιομορφίαι τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς*», στὸ *Ἀξίες καὶ Πολιτισμός*. Ἀφιέρωμα στὸν Καθηγητὴ Εὐάγγελο Θεοδώρου, ἐκδ. «*Τῆνος*», Ἀθήνα 1991, σ. 234. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. καὶ Μ. Arranz, «*La Liturgie des Présanctifiés de l'ancien Euchologe byzantin*», *Orientalia Christiana Periodica* 47 (1981) 332-388.
34. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Γ', σ. 105-106.
35. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι...*, σ. 206.
36. A. Schmemmann, *ὄπ.π.*, σ. 67.
37. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 17. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι...*, σ. 206.
38. V. Janeras, *ὄπ.π.* Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Γ', σ. 108-109.
39. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΔ', PG 155, 657 B.
40. A. Schmemmann, *ὄπ.π.*, σ. 67.
41. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Ὁμιλία εἰς τὸν ρμ' ψαλμόν*, ΕΠΕ 7, 274.

Ἡ «Ἀνάσταση» τοῦ Ρασκόλνικοφ στο «Ἐγκλημα καὶ Τιμωρία» τοῦ Ντοστογιέφσκι*

Τοῦ ΜΙΧΑΛΗ ΜΑΚΡΑΚΗ, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Τὴν τελευταία μέρα τῆς ζωῆς του, 28 Ἰανουαρίου 1881, καθὼς κείτεται ὁ Φιόντορ Μιχαίλοβιτς στὸ ντιβάνι τοῦ γραφείου του, περιμένοντας τὸ θάνατο, παρακαλεῖ τὴν ἀφοσιωμένη του γυναίκα, τὴν Ἄννα Γρηγόριεβνα, νὰ τοῦ δώσει τὸ Εὐαγγέλιο. Παίρνοντας τὸ στὰ χέρια του, ἤρθε στὴ θύμησή του τὸ Εὐαγγέλιο ποῦ εἶχε δώσει καὶ ἡ Σόνια στὸν Ρασκόλνικοφ, στὸ *Ἐγκλημα καὶ τιμωρία*. Τὸ πρῶτο μεγάλο βιβλίο τοῦ διάσημου συγγραφέα ποῦ μὲ τόση ἀγάπη εἶχε διαβάσει, στὶς ἀρχές τοῦ 1866, ἡ Ἄννα πρὶν γνωρίσει πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ ἔτους, 4 Ὀκτωβρίου, τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα, γιὰ νὰ τὸν παντρευτεῖ λίγες μέρες ἀργότερα, χαρίζοντάς του τὰ δύο ἀγαπημένα του παιδιὰ, τὴ Λιούμπα καὶ τὸν Φέντια.

Ἔτσι, ξαπλωμένοι ὅπως ἦταν τώρα πάνω στὸ ντιβάνι του, ἀφήνοντας νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ σκέψη του ὁ Ρασκόλνικοφ καὶ τ' ἄλλα πνευματικὰ του παιδιὰ, τὰ πρῶτα ἔργα ποῦ ἔγραψε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τῆς πρώτης γνωριμίας του μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, ἔρχονταν κάθε τόσο στὸ νοῦ του, μαζὶ μὲ αὐτὰ, καὶ τ' ἄλλα του παιδιὰ, τὰ σαρκικὰ του παιδιὰ. Κάθε φορὰ ποῦ ἤθελε νὰ τὰ ξαναδεῖ στὸ διάστημα τῆς μέρας ψιθύριζε στὴ γυναίκα του: «Φώναξε τὰ παιδιὰ». Κι ἐκεῖνη τὰ καλοῦσε. Τότε «ὁ πατέρας τους ἔτεινε πρὸς αὐτὰ τὰ χεῖλη του, τὸν φιλοῦσαν, ὕστερα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ γατροῦ, φεύγανε ἀμέσως. Ὁ Φιόντορ Μιχαίλοβιτς τὰ παρακολουθοῦσε θλιμμένος μὲ τὰ μάτια».

Μιὰν ἄλλη φορὰ, κατὰ τὶς τέσσερις τὸ ἀπόγευμα, ζήτησε πάλι ἀπὸ τὴ γυναίκα του νὰ τὰ ξανακαλέσει. Καὶ ὅταν μπῆκαν στὸ δωμάτιο, ἔδωσε στὴν ἀγαπημένη του σύντροφο τὸ Εὐαγγέλιο, μὲ τὴν παράκληση νὰ διαβάσει τὴν παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου. Ὅταν τέλειωσε, εἶπε στὰ παιδιὰ του νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀκόμα καὶ ὅταν πέσουν σὲ κάποια ἀμαρτία. Αὐτὸς εἶναι ὁ οὐράνιος Πατέρας τους ποῦ, ὅταν τοῦ ζητήσουν συγχώρεση, θὰ χαρεῖ γιὰ τὴ μετάνοιά τους, ὅπως

χάρηκε καὶ γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ «ἀσώτου υἱοῦ». Αὐτὴ ἡ χαρὰ, ὅμοια μὲ τὴ χαρὰ «ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ», εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ οὐρανοῦ ποῦ ἀντανακλᾷ τὴ χαρὰ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀσώτου, ὁ ὁποῖος «νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε καὶ ἀπολωλὸς ἦν καὶ εὐρέθη».

Λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια, φίλησε τὰ παιδιὰ του καὶ τὰ εὐλόγησε. Κι ἀφοῦ βγήκαν ἀπὸ τὸ δωμάτιο, κλαίγοντας, μὲ τὴ μητέρα τους ποῦ τὰ συνόδειψε ὡς τὴν πόρτα, ἄρχισε ὁ Φιόντορ Μιχαίλοβιτς νὰ σκέφτεται ὅτι τέτοιοι ἄσωτοι, ὅμοιοι μὲ τὸν Ἀσώτο τῆς παραβολῆς, ὑπῆρξαν πολλοὶ ἥρωες τῶν βιβλίων του, ὅπως ὁ Ρασκόλνικοφ στὸ *Ἐγκλημα καὶ τιμωρία*. Ἕνας μεγάλος ἀμαρτωλὸς, ἕνας δυστυχισμένος, πονεμένος ἄνθρωπος ποῦ τελικὰ βρῆκε λύτρωση μὲ τὴ μετάνοιά του, ὅταν ἀναστήθηκε σὲ μιὰ νέα ζωὴ. Ἔτσι, σὰν ἄλλος ἄσωτος κι αὐτὸς «νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε».

Σκεφτόταν τὴν περίπτωση τοῦ Ρασκόλνικοφ ὥσπου νὰ ἐπιστρέψει κοντὰ του ἡ ἀγαπημένη του γυναίκα. Καὶ τότε τῆς ἔδωσε πάλι τὸ Εὐαγγέλιο ποῦ τὸ εἶχε ξαναπάρει στὸ μεταξύ ἀπὸ τὴν ἴδια, μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου, παρακαλώντας τὴν τώρα νὰ τοῦ διαβάσει τὴν περικοπὴ γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου. Αὐτὴ ποῦ εἶχε διαβάσει καὶ ἡ Σόνια στὸν Ρασκόλνικοφ, τονίζοντας ιδιαίτερα τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ: «Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ».¹ Κι ἀφοῦ τέλειωσε τὸ ξαναἔδωσε στὸν ἄντρα της, ὅπως ἡ Σόνια πάλι στὸν Ρασκόλνικοφ. Μονάχα ποῦ ἡ Ἄννα ἔδωσε ἀνοιχτὸ τὸ βιβλίο στὶς σελίδες ποῦ διάβασε. Παίρνοντας τὸ αὐτὸς, ἔτσι ἀνοιχτὸ καθὼς ἦταν, τὸ κράτησε κοντὰ του. Κι ἄρχισε νὰ σκέφτεται τὸν ἥρωά του, ὅπως βγήκε ἀναστημένος ἀπὸ τὶς σελίδες του, ὅπως ὁ ἴδιος, ὁ συγγραφέας, τὸν εἶχε διαπλάσει στὸ βιβλίο του, στὸ *Ἐγκλημα καὶ τιμωρία*. Στὸ πρῶτο αὐτὸ μεγάλο του ἔργο ποῦ δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο ὡς τὸν Ἰούνιο τοῦ 1866 στὸν *Russki vestnik* (Ῥῶσο ἀγγελιαφόρο).

*Ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ Μιχάλη Μακράκη, *Τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ντοστογιέφσκι ἢ ἡ ἐπίδραση τῆς Καινῆς Διαθήκης στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο του*.

Ὁ Φιόντορ Μιχαήλοβιτς, ἀφήνοντας νὰ περάσει βιαστικά ἀπὸ τὴ σκέψη του ὀλόκληρη ἡ ἱστορία τοῦ βιβλίου του, σταμάτησε ἰδιαίτερα στὸν κεντρικό του ἥρωα. Στὸν Ρουτὸν Ρασκόλνικοφ, τὸ φοιτητὴ τῆς Νομικῆς, πού μετὰ τὸ νὰ σκοτώσει μιὰ γριὰ τοκογλύφισσα, τὴν Ἀλιόνα Ἰβάνοβνα, σκότωσε στὴν πραγματικότητα τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.² Μὲ τὸ ἔγκλημά του διχάστηκε ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος καὶ ἀποκόπηκε ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ ἑαυτό του, ὅπως ἀποκόπηκε καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους³, τὶς κοινωνικὲς του ρίζες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς ρίζες τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ χῶμα πού μόλυψε μετὰ ἀνθρώπινο αἷμα.⁴ Γι' αὐτὸ, ὅταν τὸν συνάντησε στὸ δρόμο του μιὰ παρόμοια μετὰ τὴ δική του περιθωριακὴ ὕπαρξη, μιὰ γυναίκα τοῦ δρόμου, ἡ Σόνια Μαρμελάντοβνα⁵, τὸν παρότρυνε νὰ πάει τώρα ἀμέσως νὰ γονατίσει σ' ἓνα σταυροδρόμι καὶ νὰ φιλήσει τὸ χῶμα πού βεβήλωσε. Κι ἀφοῦ κάμει μετάνοιες πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα, νὰ φωνάξει δυνατὰ σὲ ὅλους ὅτι σκότωσε. Τότε μονάχα, τοῦ λέει ἡ Σόνια, «θὰ σοῦ ξαναδώσει ὁ Θεὸς ζωή».⁶ Ὅπως καὶ πραγματικά, μετὰ τὴ δημόσια του ὁμολογία καὶ τὴν ὁμολογία του στὴν ἀστυνομία⁷, στὴν ὁποία παραδόθηκε μόνος του, ἀλλὰ καὶ τὴν «κατ' ἰδίαν» ὁμολογία, τὴν ἐξομολόγησή του στὸν πνευματικό, θὰ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτό του μετὰ τὴν ἄφεση πού θὰ λάβει ἀπὸ τὸ Θεό. Μὲ τὸ «φάρμακον ἀθανασίας» πού θὰ λάβει μέσα του, γιὰ ν' ἀναστηθεῖ σὲ μιὰ ζωή. Μιὰ ἀνάσταση πού ἄρχισε μάλιστα τὶς μέρες τοῦ Πάσχα, «τὴ δευτέρα ἑβδομάδα μετὰ τὸ Πάσχα», ὕστερα ἀπὸ τὴ συμμετοχή του, κατὰ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή, στὴ θεία Κοινωνία⁸ ὡς κοινωνία μετὰ τὸ Χριστό, μετὰ τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Ἀποτέλεσμα τῆς κοινωνίας του μετὰ τοὺς ἄλλους, μετὰ τὴ Σόνια.

Ἐτσι, ὁ ἥρωάς του, ὅπως συμπεράνει τώρα γι' αὐτὸν ὁ Φιόντορ Μιχαήλοβιτς, πού ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα νὰ τὸν σκέφτεται, μπόρεσε μετὰ τὴν ἐπικοινωνία του αὐτῆ, τὴν κοινωνία μετὰ τὸν Ἄλλο, ν' ἀναστηθεῖ, νὰ βρεῖ τὴ λύτρωση, τὴν ἐλευθερία. Ὑστερα ἀπὸ τὸ ἔγκλημα πού εἶχε σχεδιάσει, καταχωριασμένος σὰν ἀράχνη στὴ σοφίτα τοῦ μικροῦ δωματίου του, καὶ τὴν κατοπινὴ φυλάκισή του στὴν ἐσωτερικὴ του «σοφίτα»⁹, ὅπου ἔνωθε πλήρη ἀπομόνωση ἐξαιτίας ἀκριβῶς τοῦ ἐγκλήματός του, ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερία τῆς ψυχῆς του, ὅταν πέρασε πιά «ἀπὸ τὴ βαθιὰ ἐμπειρία τοῦ Ἄλλου». Ὅταν τὸ ἀπομονωμένο Ἐγὼ του συναντήθηκε μετὰ τὸν Ἄλλο μέσα σὲ μιὰν ἄλλη φυλακή, στὴν ὁποία κλείστηκε γιὰ τιμωρία του. Σὲ μιὰ πραγματικὴ

φυλακὴ στὴ Σιβηρία, ὅπου θὰ νιώσει πραγματικὰ ἐλεύθερος, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δεῖ «τὴ χαρὰν γιὰ ἓνα νέο μέλλον, γιὰ μιὰν ἀνάσταση σὲ μιὰ νέα ζωή». Ἐκεῖ ὅπου τελικὰ θὰ «ξαναγεννηθεῖ» καὶ «θὰ περάσει ἀπὸ τὸν ἓναν κόσμον σ' ἓναν ἄλλον».¹⁰

Μαζί του, θὰ ξαναγεννηθεῖ καὶ ἡ Σόνια. Αὐτὴ πού μετὰ τὴν ἀγάπη της τὸν βοήθησε νὰ συναισθανθεῖ τὴν ἐνοχὴν τοῦ ἀπέναντι στὸν Ἄλλο καὶ νὰ συναντηθεῖ μετὰ Αὐτόν. Ἡ βαθιὰ ἐμπειρία τοῦ Ρασκόλνικοφ μετὰ τὸν Ἄλλο εἶναι ἴσως ὁ καρπὸς μιᾶς μεγάλης ἀγάπης πού προήλθε ἀπὸ τὴ συνάντησή του μετὰ τὴν ἴδια τὴ Σόνια. Αὐτὴ τοῦ ἔδωσε τὸ Εὐαγγέλιο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τοῦ εἶχε διαβάσει τὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν παρέλειψε, ὅπως γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἐπισήμανε μετὰ τὴ σκέψη του κι ὁ ἴδιος, ὁ Φιόντορ Μιχαήλοβιτς, ρίχνοντας τώρα τὸ βλέμμα του στὸ Εὐαγγέλιο πού ἐξακολουθοῦσε νὰ κρατᾶ, μετὰ ἀνοιχτὲς τὶς σελίδες του στὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου, νὰ ὑπενθυμίσει στὸν ἀναγνώστη του τὸ γεγονός αὐτό, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου. Καὶ μάλιστα στὴν τελευταία σελίδα, λές καὶ τὸ ἔκανε γιὰ νὰ ἐπισφραγίσει ὀλόκληρο τὸ βιβλίο μετὰ τὸ μεγαλύτερο θαῦμα τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὴν ἀνάσταση ἑνὸς τετραήμερου νεκροῦ. Γι' αὐτὴ τὴν ὑπενθύμιση πῆρε ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο πάλι. Τὸ Εὐαγγέλιο πού εἶχε δώσει ἡ Σόνια στὸν Ρασκόλνικοφ, «τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Σόνιας ἀπὸ τὸ ὁποῖο —ὅπως γράφει στὸ βιβλίο του— τοῦ εἶχε διαβάσει τὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου».¹¹ Τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ πού ἡ ἴδια πάλι ἔβαλε καὶ πού βρῆκε ἐκεῖνος κάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλι του, στὸν τόπο τῆς ἐξορίας του, στὴ Σιβηρία, ὅπου τὸν ἀκολούθησε. Ἐκεῖ ὅπου «καὶ τοὺς δύο τοὺς εἶχε ἀναστήσει ἡ ἀγάπη»¹², ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἐγκλημα καὶ τιμωρία, Μέρους Δ', κεφ. IV.
2. Στὸ ἴδιο, Μέρους Ε', κεφ. IV.
3. Στὸ ἴδιο, Μέρους Β', κεφ. II, VII, Μέρους Γ', κεφ. VI.
4. Στὸ ἴδιο, Μέρους Ε', κεφ. IV.
5. Στὸ ἴδιο, Μέρους Δ', κεφ. IV.
6. Στὸ ἴδιο, Μέρους Ε', κεφ. IV.
7. Στὸ ἴδιο, Μέρους ΣΤ', κεφ. VIII.
8. Στὸ ἴδιο, Ἐπίλογος, κεφ. II.
9. Στὸ ἴδιο, Μέρους Ε', κεφ. IV.
10. Στὸ ἴδιο, Ἐπίλογος, κεφ. II.
11. Πρβλ. στὸ ἴδιο, Μέρους Δ', κεφ. IV.
12. Στὸ ἴδιο, Ἐπίλογος, κεφ. II.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ '21

Του Πρωτοπρ. Γεωργίου Μεταλληνού, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Η ἔλλειψη κριτικῆς ἰκανότητος ἢ καὶ ἠθελμημένη ἰδεολογικὴ χρῆσι καὶ ἔρμηνεία τῆς ἱστορίας παράγει κατὰ καιροὺς τὶς γνωστὲς ἀρνητικὲς ἐκτιμήσεις γιὰ τὴ στάσι τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στὴ Μεγάλῃ Ἑλληνικῃ Ἐπανάστασι. Καὶ εἶναι γεγονόσ, ὅτι ἔχουν γραφεῖ καὶ γράφονται συνεχῶσ σπουδαῖες μελέτες, καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ κληρικοὺς ἢ θεολόγους, ποὺ δίνουν τὴν ὄψι τῶν πραγμάτων, ποὺ βγαίνει ἀβίαστα μέσα ἀπὸ τὶς πηγές, ἑλληνικὲς καὶ ξένες.

Εἶναι φυσικὸ ὁμως νὰ λαμβάνονται σοβαρὰ ὑπόψι στὸ χῶρο τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας οἱ μαρτυρίες ἐκεῖνες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ πρόσωπα, ποὺ μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν «οὐδέτερα» στὴν τοποθέτησή τους, τοῦλάχιστον ὡσ ἓνα σημαντικὸ βαθμὸ. Τέτοια πρόσωπα εἶναι καὶ οἱ ξένοι, ποὺ βρέθηκαν στὸ χῶρο τῶν ἐξελίξεων, γιὰ τὴ διεκπεραίωσι ἰδιωτικῶν τους ὑποθέσεων καὶ ποὺ οἱ συγκυρίες θέλησαν νὰ γίνουν μάρτυρες τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα κάποια στιγμὴ περιγράφουν καὶ ἔρμηνεύουν σὲ κείμενά τους. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἀνήκουν καὶ οἱ Ὑπάλληλοι-Agents τῶν δυτικῶν Ἱεραποστολικῶν Ἐταιρειῶν, ὅπως λ.χ. ὁ πράκτορας τῆς British and Foreign Bible Society τοῦ Λονδίνου Henry Daniel Leeves (1790-1845), ποὺ γιὰ μιὰ εἰκοσιπενταετία (1821-1845) ὑπῆρξε ἡ ψυχὴ τῆς Ἐταιρείας αὐτῆς στὴ Μικρασία, στὴν Ἐπὶάνησο καὶ στὴν Ἑλλάδα. Κάτοχος διαφόρων πανεπιστημιακῶν τίτλων, εὐφύεστος καὶ ἔμπειρος, εἶχε ὄλεσ τὶς προϋποθέσεις γιὰ νὰ δεῖ τὰ πράγματα καὶ πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειά τους, στὸ «δυσθηρήτατον» βάθος τους, με ὄλη τὴν ὑπευθυνότητα ἄλλωστε, ποὺ ἐπέβαλε ἡ ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωσι τῆς Ἐταιρείας του.

Σὲ Ἐκθέσεις (Reports) σύγχρονες με τὴν ἑναρξὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης δίνει ὁ Leeves ξεκάθαρες πληροφορίες γιὰ τὰ συντελούμενα στὴν ἔδρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-

τριαρχείου, τὴν Πόλη, ὅπου εἶχε φθάσει πρὶν ἀπὸ τὶς 8 Φεβρουαρίου 1821 (ν. ἡμ.). Παραθέτουμε τὶς πληροφορίες, ποὺ δίνει γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, σὲ μετάφρασι ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα πρωτότυπα, γιὰ νὰ διατυπωθοῦν μετὰ μερικὲς συμπερασματικὲς σκέψεις:

«Θεραπεία, 9.4.1821 (ν. ἡμ.), δηλ. 29 Μαρτίου (π. ἡμ.)

(...) Οἱ συνέπειες τῆς ἐπανάστασης τῶν Ἑλλήνων στὶς ἐπαρχίες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ὑπῆρξεν ἡ φυγὴ μερικῶν καὶ ἡ σύλληψι καὶ ἐκτέλεσι ἄλλων στὴν Κωνσταντινούπολη, τοὺς ὁποῖους ἡ Πύλη θεώρησε ὅτι εἶχαν σχέση με τοὺς Ἐπαναστάτες. Τρεῖς Ἐπίσκοποι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας συνελήφθησαν πρὶν ἀπὸ μερικὲς μέρες, καὶ σήμερον τὸ πρῶτ ἔμαθα, ὅτι δύο ἀκόμη προστέθηκαν σ' αὐτούς. Τὸ σύνολο τῶν Ἑλλήνων βρίσκεται σὲ κατάστασι ἐξαιρετικοῦ τρόμου, μὴ γνωρίζοντας, σὲ ποιούς θὰ στραφεῖ στὴ συνέχεια ἡ ὑπόψια τῆς Κυβερνήσεως. Ὅλοι οἱ Τοῦρκοι, κάθε κατηγορίας, εἶναι κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου στὰ ὄπλα καί, ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ ἀναμένεται σὲ τέτοιες περιπτώσεις, ἔχουν συμβεῖ πράξεις βίας σὲ ἄτομα. Ὅχι γιὰτι ἔχω λόγους γιὰ προσωπικὸ συναγερμὸ, ἀλλὰ εἶναι φανερό, ὅτι πρέπει νὰ μείνω στὴν ἡσυχία μου, καὶ φοβοῦμαι ὅτι πρέπει νὰ σταματήσω τὶς ἐπισκέψεις μου στὸ Φανάρι, μέχρι νὰ ἔλθουν πιὸ ἤρεμοι καιροί... (...).

Κων/λη, 11/23, Ἀπριλίου 1821.

(...) Στὸ τελευταῖο γράμμα μου δὲν σὰς ἔδωσα παρὰ μιὰ μελαγχολικὴ ἀναφορὰ γιὰ τὴν κατάστασι τῶν δημοσίων πραγμάτων σ' αὐτὴ τὴ χώρα. Με λύπη μου πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι ἔφθασαν σὲ ἓνα σημείο ἀκόμη περισσότερο ἀπελπιστικὸ. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ προ-

βλεφθεῖ τί θὰ συμβεῖ. Κάθε μέρα συμβαίνουν και νέες ἐξεγέρσεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων και ὅσον ἀφορᾷ στὶς προσπάθειες τῆς ἐταιρείας μας [...] ἡ ἐλπίδα γιὰ ἐκτύπωση τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐδῶ, ἐπὶ τοῦ παρόντος, γίνεται σκοτεινότερη. Χθές, ὁ ὑπερήλικας και σεβάσμιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως συνελήφθη και σήμερα τὸ πρωῖ τὸν κρέμασαν ἐξευτελιστικὰ ἀπὸ τὴν πύλη τῆς Ἐκκλησίας του (ἐννοεῖ τοῦ Πατριαρχείου). [...] (Ὁ Ἄγγλος Δραγουμάνος τῆς Πύλης) βρῆκε τὸν Ἰλαρίωνα και τὸν ἡγούμενο τοῦ Μοναστηριοῦ του, Ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Σινᾶ, ἀναστατωμένους. Εἶχαν γίνει μάρτυρες τῆς θλιβερῆς σκηνῆς τοῦ θανάτου (ἐκτελέσεως) τοῦ Πατριάρχῃ τους και τεσσάρων Ἐπισκόπων (γρ. Μητροπολιτῶν), ποὺ εἶχαν τὴν ἴδια μέ αὐτὸν τύχη... (...).

Θεραπεία 12/24 Μαΐου 1821

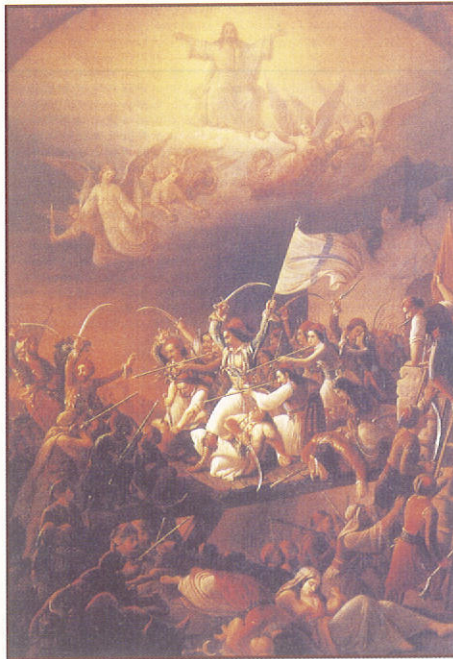
(...) Ἀπὸ τὸ τελευταῖο μου γράμμα, ἔχουμε κάπως περισσότερη ἡσυχία. Μολονότι τὰ πράγματα κατ' οὐσίαν μένουν στὴν ἴδια κατάσταση [...] αἰσθανόμαστε περισσότερη ἀσφάλεια. Οἱ δημόσιες ἐκτελέσεις ἐκείνων, ποὺ κατηγοροῦντο ὡς ἀναμειγμένοι στὴ συνωμοσία και οἱ δολοφονίες Ἑλλήνων εἶναι τώρα ἀραιότερες. Ὅλοι οἱ Τούρκοι ὅμως παραμένουν ἀκόμη ἔνοπλοι και ἀπὸ τίς πληροφορίες γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὸ Αἶγαῖο και τίς ἐκεῖ προετοιμασίες δὲν φαίνεται ὅτι ἡ παρούσα ὑπόθεση θὰ μπορούσε νὰ λάβει γρήγορα ἓνα τέλος... (...).

(Ὁ Leeves ἐτοιμάζεται γιὰ ἀναχώρηση. Στὶς 13 Αὐγούστου θὰ ἐγκαταλείψει τὴν Πόλη και στὶς 3 Σεπτεμβρίου θὰ φθάσει στὴν Ὀδησό).

Ὁ Ἄγγλος μισσιονάριος ἐκθέτει μέ συντο-

μία, ἀλλὰ και καθαρότητα και ἀκρίβεια, τὸ κλίμα, ποὺ δημιουργήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ἄλ. Ὑψηλάντη. Ὅσα λέγει εἶναι γνωστά: ἡ φυγὴ μερικῶν οἰκογενειῶν και οἱ συλλήψεις κληρικῶν και λαϊκῶν ἐπισήμων. Οἱ Μητροπολίτες, ποὺ συνελήφθησαν, ἦσαν οἱ Ἐφέσου, Νικομηδεῖας, Χαλκηδόνος, Δέρκων, Θεσσαλονίκης και Ἀδριανουπόλεως. Ὁ γενικὸς συναγερμὸς τῶν Τούρκων και οἱ διαπραπτόμενες βιαιοπραγίες δημιουργοῦν αἰσθημα φοβίας και στοὺς ξένους. (Σὲ ἓνα σημεῖο θὰ γράψει: «Ἀκόμη και οἱ Φράγκοι-Franks! μόλις γίνονται σεβαστοί» – μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'). Κλίμα τρομοκρατίας και ἀνασφάλειας ἐπικρατεῖ σὲ Ρωμηοὺς και ξένους στοὺς ἐπόμενους μῆνες.

Τὸ σημαντικότερο ὅμως ἐδῶ εἶναι, ὅτι ἡ ἐκτέλεση (ἀπαγχονισμὸς) τοῦ ἁγίου Πατριάρχῃ Γρηγορίου τοῦ Ε' τοποθετεῖται στὸ ἴδιο πλαίσιο μέ τίς ὑπόλοιπες ἐκτελέσεις Ἑλλήνων, δηλαδή ἦταν και αὐτὸς ἓνας ἔνοχος (κατὰ τίς ἐκτιμήσεις τῆς Πύλης) και συνυπεύθυνος γιὰ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὔτε ἡ ἐλάχιστη ἀμφιβολία διατυπώνεται γιὰ πιθανὴ ἐλεγχόμενη στάση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ. Καὶ ἀπὸ ἐπιτόπια μελέτη τῶν παραπάνω γραμμάτων στὸ πρωτότυπό τους, στὸ Ἀρχεῖο τῆς Βιβλικῆς Ἐταιρείας, γνωρίζουμε ὅτι τίποτε σχετικὸ δὲν ὑπάρχει και στὸ ἀδημοσίευτο τμῆμα τους. Ὁ Leeves γίνεται ἔτσι μάρτυρας –σημαντικὸς– γιὰ τὴ μεγάλη θυσία τοῦ ἁγίου Πατριάρχῃ και τῶν συναθλητῶν του κληρικῶν και λαϊκῶν γιὰ τὴν ἱερὴ ὑπόθεση τῆς Παλιγγενεσίας τοῦ Γένους.

Σημ. Γιὰ τὸν Leeves και τὴ δράση του στὴν Ἀνατολὴ βρίσκει κανεῖς περισσότερα στὴ μελέτη τοῦ Γ. Δ. Μεταλληνοῦ, *Τὸ Ζήτημα τῆς Μεταφράσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν Νεοελληνικὴν κατὰ τὸν 10' αἰῶνα*, Ἀθήναι 1977. Τὰ γράμματα τοῦ Leeves βλ. στὴν 18ῃ ἐτήσια Report τῆς BFBS τοῦ 1822, σ. 46 ἐ.

Τὸ Λάβαρο τοῦ Ἀγώνα

Τὸ Λάβαρο τῆς Ἐπανάστασης ἢ ἀλλιῶς ἡ πρώτη σημαία τοῦ νεώτερου ἑλληνικοῦ Ἔθνους ξεκινάει τὴν ἱστορία του πολὺ νωρίτερα ἀπὸ τὸ 1821. Ὅπως φαίνεται στὸν κώδικα τῆς Μονῆς, τὸ ἱστορικό Λάβαρο ἦρθε στὴ Μονὴ ἐπὶ Ἡγουμένου Τιμοθέου, ὁ ὁποῖος ἀνήλθε στὸν ἡγουμενικό θρόνο τὸ 1735. Τὸ ἔφερε ὁ Ἱερομόναχος Νεόφυτος τὸ 1737, ὅταν ἐπανῆλθε στὴν Ἁγία Λαύρα ἀπὸ τὸ μετόχι τῶν Παλαιῶν Πατρῶν.

Τὸ 1779 ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σωφρονίου, φέρεται σὲ κατάστιχο πενήντα περίπου ἀντικειμένων ποὺ ἐκλάπησαν ἀπὸ τὸν Ζένιο Χάρο καὶ τοὺς Ἄλβανοὺς τὸ ἔτος 1773, στὴ διάρκεια ἐπιδρομῶν. Σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα τῆς Μονῆς, ὁ ἡγούμενος Ἄνθιμος πῆγε στὴ Ρούμελη, βρῆκε ποὺ εἶχαν πουληθεῖ τὰ κλεμμένα ἀπὸ τὴ Μονὴ κειμήλια καὶ τὰ ἀγόρασε. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ λάβαρο ἐπέστρεψε στὴ θέση του.

Τὸ σχῆμα του εἶναι ἐπίμηκες ὀρθογώνιο (1,20 μῆκος καὶ 0,95 πλάτος) κι ὄχι ὅπως συνήθως τρίγωνο.

«Πρῶτον ἔφερε τὴν Κοίμηση τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας κεντισμένην διὰ μαγγάνου», στὴ μνήμη τῆς ὁποίας τιμῶνται καὶ τὸ Παλαιομονάστηρο καὶ ἡ νεώτερη Μονὴ τῆς Ἐπανάστασης. Τυπολογικὰ δὲν διαφέρει ἀπὸ τὶς συνηθισμένες ἀγιογραφίες τῆς Κοιμήσεως. Εἶναι φιλοτεχνημένο μὲ ἔμπνευση, ἐπιμέλεια καὶ θρησκευτικὸ αἶσθημα. Στὸ κέντρο εἰκονίζεται ἡ Παναγία σὲ ὀριζόντια θέση. Πάνω ἀπὸ τὴ νεκρική κλίνη, ὁ Χριστὸς κρατᾷ στὰ χέρια του σπαργανωμένο βρέφος, ποὺ συμβολίζει τὴν ψυχὴ τῆς Θεοτόκου. Τῆ σκηνὴ περιβάλλουν μορφές ἀγίων. Τὸ ἐπάνω μέρος τῆς εἰκόνας καταλαμβάνουν Ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι ἐνέχουν μετάλλιο, μέσα στὸ ὁποῖο εἰκονίζεται ἡ ψυχὴ τῆς Θεοτόκου. Τὸ ὑπόραμμα εἶναι μεταξένιο σὲ κιτρινωπὴ ἀπόχρωση. Τὰ πρόσωπα ἀποδίδονται ἔντεχνα μὲ πολλὲς λεπτομέρειες καὶ γι' αὐτὰ ἔχει χρησιμοποιηθεῖ μεταξύ ἀπαλοῦ χρώματος. Μὲ χρυσὰ νήματα εἶναι κεντημένα τὰ ἐνδύματα, ἐνῶ μικρὰ καὶ μεγαλύτερα μαργαριτάρια σχηματίζουν τὸ φωτοστέφανο τῆς Θεοτόκου. Πυκνὰ θυσσανωτὰ κρόσσια ἀπὸ μεταξι σὲ βαθὺ πορφυρὸ χρῶμα ἔχουν ποικιληθεῖ μὲ δύο σειρές μαργαριταριῶν, ἐνῶ μαργαριτάρια ἔχουν ἐπίσης προσραφεῖ στὰ κάθετα πλευρικὰ ἄκρα.

Τὸ 1821 ἦταν παραπέτασμα τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ τέμπλου, τοῦ ἱστορικοῦ λεγόμενου σήμερα ναοῦ. Τὸ 1826, ποὺ ἡ Μονὴ πυρπολήθηκε ἀπὸ τὸν Ἴμπραῆμ, τὸ λάβαρο καὶ πάλι διασώθηκε ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς Ἀθανάσιο καὶ Δανιήλ, οἱ ὁποῖοι τὸ μετέφεραν στὸ νησιὸν Κάλυμνο κοντὰ στὴν Ἰθάκη.

Ἀξίζει ἐδῶ μιὰ μικρὴ λεπτομέρεια, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ πρόσθετη μαρτυρία τῆς μακρᾶς ἱστορίας του. Τὴν κεφαλὴν τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀγγέλου ἔχει διατρήσει τουρκικὴ σφαίρα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας τῶν Καλαβρύτων.

Τὸ λάβαρο συντηρήθηκε πολὺ πρόσφατα (1993) μὲ ιδιαίτερη προσοχή, ἐπειδὴ ὁ χρόνος καὶ οἱ κλιματολογικὲς συνθήκες εἶχαν ἀρχίσει νὰ καταστρέφουν κλωστὲς καὶ μεταξι καὶ νὰ τὸ ἀλλοιώνουν αἰσθητὰ. Σήμερα, ὡς σημαντικότερο κειμήλιο φυλάσσεται σὲ εἰδικὴ θήκη στὴ Μονή.

Ἡ κήρυξη τῆς Ἐπανάστασης

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθαγγέλου Χαραμαντίδη

Στις 9 Μαρτίου τοῦ 1821, ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης, ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, ὁ Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ οἱ ἀρχιερεῖς Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ Κερνίτσης Προκόπιος, συνοδευόμενοι ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ διοικητῆ τῶν Καλαβρύτων, ξεκινοῦν μὲ προορισμὸ τὴν Τρίπολη. Ὅπως ἀναφέρεται, διανυκτέρευαν στὰ Μαζέικα Καλύβια στὸ χαμόσπιτο τοῦ Νταφαλιά, ὅπου καὶ ἔλαβαν τὴν ὀριστικὴ ἀπόφασή τους.

Ἀναζητώντας ἐπίμονα μιὰ λύση γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ὁ κίνδυνος ὀριστικῆς καταστροφῆς, συνέταξαν μιὰ ἐπιστολὴ δῆθεν προερχόμενη ἀπὸ κάποιον Τοῦρκο φίλο τους ἀπὸ τὴν Τριπολιτσιᾶ. Τὴν παρέδωσαν σὲ ἔμπιστό τους καὶ κανόνισαν νὰ τὸν συναντήσουν σὲ ὀρισμένη θέση γιὰ νὰ τοὺς τὴν ἐπιδώσει. Ἔτσι καὶ ἔγινε· στις 10 Μαρτίου ἀνεχώρησαν γιὰ τὴν Τρίπολη, συνάντησαν τὸν ἄνθρωπο, πῆραν τὴν ἐπιστολὴ καὶ ἄρχισαν νὰ δείχνουν τὴν ταραχὴ τους. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς πληροφορήθηκαν ὅτι δῆθεν ἔχουν συκοφαντηθεῖ καὶ κατόπιν αὐτοῦ ἐπέμεναν ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ μεταβοῦν στὴν Τριπολιτσιᾶ, ἐὰν πρῶτα δὲν ἀπεδείκνυαν τὴν ἀθωότητά τους. Μ' αὐτὸ τὸ κόλπο ἐπέστρεψαν στὸ χωριὸ Καρνέσι καὶ μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα πλαστής ἐξαιψῆς καὶ ἀγανάκτησης συνέταξαν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Καϊμακάμη τῆς Τρίπολης, στὴν ὁποία μὲ δεξιότητες ὑπογράμμιζαν τὴν «πίστη» τους, τοῦ ὀρκίζονταν ἀφοσίωση καὶ ζητοῦσαν ἀπόδοση δικαίου καὶ ἀποκατάσταση τῆς ἀλήθειας. Ἡ Τουρκικὴ Διοίκηση παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν «εἰλικρίνεια» τῆς ἐπιστολῆς καί, μολονότι ὀργίστηκε μὲ τὴν «παρεξήγηση», ἢ ὁποία προκαλοῦσε ἀνωμαλία, δὲν κράτησε ἐχθρική στάση ἀπέναντί τους, ἐνῶ παράλληλα ἔστειλε τοὺς Ἑλληνας Καλαμογδάρτη καὶ Μοθινὸ μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τοὺς μεταπέισουν.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ προύχοντες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς μέχρι τὶς 13 Μαρτίου εἶχαν φθάσει στὴν Ἁγία Λαύρα. Ἐκεῖ πραγματοποιήθηκαν τρεῖς συσκέ-

ψεις. Στὴν πρώτη, ὁμιλητὴς ἦταν ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ ὁποῖος τάχθηκε ὑπὲρ τῆς ἀναβολῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Σύμφωνα μὲ τὴ δική του γνώμη ἔπρεπε νὰ ἐκτιμηθεῖ ἡ κατάσταση μὲ τὰ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα τῆς, τὰ ὁποῖα πίστευε ὅτι δὲν ἐπέτρεπαν τὴν ἐξέγερση τότε. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως θεωροῦσε καὶ τὶς μέχρι ἐκείνη τὴ χρονικὴ στιγμὴ ἐτοιμασίες ἀνεπαρκεῖς.

Ἀκριβῶς τὴν ἀντίθετη ἄποψη ἀνέπτυξε στὴ δεύτερη σύσκεψη, ποὺ πραγματοποιήθηκε τὴ 15η Μαρτίου, ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας. Μὲ ἐπιχειρήματα καὶ παλμὸ, ἀλλὰ καὶ σὲ ὑψηλοὺς τόνους ζήτησε ἄμεση κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως. Στὴν τρίτη σύσκεψη, ὁ Φωτήλας ὑποστήριξε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ μὲ ἐπιμονὴ τὴν ἄποψή του.

Καθὼς κορυφωνόταν ὁ δραματικὸς τόνος τῆς συζήτησης, ἡ ἀφίξη μιᾶς πληροφορίας ἔκρινε ὀριστικὰ τὴν ἐκβαση τῆς ἐπαναστάσεως: Ἀπὸ τὰ Σουδεῖνὰ ἔφτασαν ὁ Ἀναγνώστης Πετμεζᾶς, ὁ Βασίλειος Πετμεζᾶς καὶ ὁ Ἀσημάκης Σκαλτσᾶς μὲ φίλους τους, λόγῳ τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου στις 17 Μαρτίου, ποὺ θὰ πανηγύριζε ἡ Μοιή.

Ἀφοῦ ἀναφέρθηκαν στὴ δυστυχία καὶ τὴ φτώχεια ποὺ ὑπῆρχε στὴν περιοχὴ τους, ἔδωσαν καὶ τὴν εἶδηση: ὁ Χονδρογιάννης εἶχε ἐπιτεθεῖ στὴ θέση «Χελωνοσπηλιά» κατὰ τῆς συνοδείας τοῦ Σεῖντή, τοῦ εἰσπράκτορα, σκοτώνοντας ἕνα μέλος τῆς καὶ ἀρπάζοντας τὰ φορτία μὲ τὰ χρήματα. Ὁ Χονδρογιάννης ἦταν ἔμπιστος τῆς οἰκογένειας Ζαΐμη καὶ μάλιστα ἄνθρωπος τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐγγυηθεῖ κιόλας γι' αὐτὸν στους Τούρκους τὸ κεφάλι του.

Ἡ πληροφορία τοὺς συγκλόνησε. Τοὺς ἄφησε ἐμβρόντητους καὶ τοὺς γέμισε ἀμηχανία. Κανεὶς ἐκείνη τὴ στιγμὴ δὲν μποροῦσε νὰ φανταστεῖ ὅτι ὁ Χονδρογιάννης ἦταν ἀπλῶς ὁ ἐκτελεστής καὶ ὅτι ὁ ἐμπνευστὴς δὲν ἦταν παρὰ ὁ γέρος Ἀσημάκης Ζαΐμης, ὁ ὁποῖος μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θέλησε νὰ τερματίσει τὶς ταλαντεύσεις καὶ τὴ διστακτικότητα τῶν προκρίτων. Ἡ συμπεκνωμένη πείρα του τὸν ἔκανε νὰ κατανοήσει ὅτι μέσα σ' ἐκείνη τὴν κατάσταση τῶν

ἀντιθέσεων, πού κρατοῦσε ἀναποφάσιστους τοὺς φυσικοὺς ἡγέτες τοῦ ἀγώνα, χρειαζόταν κάποιο βίαιο γεγονός γιὰ ν' ἀνοίξει τὸ δρόμο. Ἔτσι, στηριζόμενος στὸ ἔνστικτό του, ἀλλὰ καὶ κατανοώντας, πὼς ἡ ἀβεβαιότητα πού κυριαρχοῦσε δὲν μποροῦσε νὰ ὀδηγήσει σὲ καλὸ ἀποτέλεσμα, ἐπινόησε τὸ τέχνασμα μὲ ἐκτελεστή τὸ Χουδρογιάννη.

Ἐν τῷ μεταξύ, κι ἐνῶ οἱ πρόκριτοι ἀποροῦσαν καὶ προσπαθοῦσαν νὰ σταθμίσουν τὴ σημασία τῆς ἐπίθεσης, ἔφτασε μιὰ ἐπιστολὴ γιὰ τὸν Ἄσημάκη Φωτῆλα. Ἀποστολέας ἦταν ὁ Χουδρογιάννης, ὁ ὁποῖος μὲ συναρπαστικὴ ἀπλότητα ἔδινε ἐξηγήσεις γιὰ τὴν ἐνέργειά του, ὑπογραμμίζοντας πὼς «δὲν βιάσταζει» νὰ βλέπει τὸ ἑλληνικὸ χρῆμα, τὸ τόσο ἀπαραίτητο γιὰ τὸν ἀγώνα τοῦ ἔθνους, νὰ μεταφέρεται στὰ τουρκικὰ χέρια.

Ὁ Ζαΐμης τότε ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους πῆρε τὸ λόγο καὶ, ὅπως παραδίδεται, μίλησε ὡς ἑξῆς:

«Ἐνῶ ἡμεῖς, λέγει, σκεπτόμεθα διὰ νὰ εὐρωμεν διέξοδον ἐπὶ τοῦ δημιουργηθέντος ζητήματος, ὁ λαὸς μᾶς ἐπρόλαβε καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐπαναστάσιν. Εἴμεθα ἐκ τούτου ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ δώσωμεν τὴν πρέπουσαν κατεύθυνσιν. Πᾶσα ἄλλη ὁδός, τὴν ὁποῖαν ἐσκεπτόμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν, μᾶς ἀπεκόπη. Δὲν μένει ἄλλο παρὰ ἡ ἄμεσος κήρυξις τῆς Ἐπαναστάσεως. Δὲν μᾶς χωρίζει, πλέον, καμμία διαφωνία. Ἄς ἀναπαυθῶμεν ἀπόψε καὶ αὐριον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀφοῦ μεταλάβωμεν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἄς προσευχηθῶμεν ὅλοι, κατὰ τὴν δοξολογίαν εἰς τὸν ἅγιον Ἀλέξιον καὶ τὴν Παναγίαν νὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς τὸν ἀνισον ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδυνόμεθα. Αὐριον τὴν αὐτὴν ὥραν νὰ συνανηθῶμεν, ἐνταῦθα, διὰ νὰ κανονίσωμεν τὰ τοῦ ἀγῶνος».

Ἡ ἀπόφαση εἶχε ὀριστικὰ ληφθεῖ καὶ δίλημμα δὲν ὑπῆρχε πλέον. Ὁ ἀγώνας ἄρχιζε. Οἱ γενικὲς γραμμὲς καθορίστηκαν καὶ κατέληξαν σὲ ἀποφάσεις. Ὅλοι γινώριζαν καλὰ ὅτι ἄρχιζαν ἕναν ἀγῶνα θυσιῶν, πού τὸν συνόδευαν δραματικὲς δυσχέρειες. Ἦταν ὁμως ἀποφασισμένοι γιὰ ὅλα. Ἡ 18η Μαρτίου ἔδινε τὸ σύνθημα. Σήμαινε τὴν ὥρα πού μὲ τόση λαχτάρια περίμενε ὀλόκληρο τὸ ἔθνος. Σύμφωνα μὲ τὸν Γάλλο ἱστορικὸ Πουκεβὶλ οἱ πρόκριτοι ὀρκίστηκαν στὸ Λάβαρο καὶ ἀμέσως μετέδωσαν τὸ μήνυμα σ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες, γνωστοποίησαν τὴν ἀπόφα-

ση κι ό καθένας πήγε στην περιοχή του για να γίνει έπικεφαλής του άγώνα. Στις 21 Μαρτίου 1821 συγκεντρώθηκαν, όπως είχε συμφωνηθεί, στην Άγία Λαύρα οι άρχηγοί: Σωτ. Χαραλάμης, Παν. Φωτήλας, Σωτ. Θεοχαρόπουλος, Νικ. Σολιώτης, Ίωάν. Παπαδόπουλος ή Μουρεογιάννης, Βασίλειος και Νικόλαος Πετμεζάς κ.ά. Άκολούθησε δοξολογία μέσα σε άτμόσφαιρα κατανυκτικής μυσταγωγίας. Μετά τó τέλος τής δοξολογίας ό Παλαιών Πατρών Γερμανός ευλόγησε τó λάβαρο και έδωσε τó σύνθημα τού άγώνα.

Ξεκινώντας με τó Λάβαρο, τó όποιο κρατούσε ό διάκονος τής Μονής Γρηγόριος Ντόκος, και με τó ιστορικό κανονάκι κατευθύνθηκαν πρós τά Καλάβρυτα. Η θρυλική πορεία περιγράφεται ως έθνικό πανηγύρι, πού τó όδηγούσε ό ένθουσιασμός, ή χαρά τής λύτρωσης και τó μεγαλειώδες σύνθημα: «Έλευθερία ή Θάνατος». Τίποτα δέν φαινόταν δυνατó να ανακόψει τήν όρμη τών Έλλήνων ή να συκρατήσει αυτό τó ήφαιστειο. Τά Καλάβρυτα πολιορκήθηκαν και αναγκάστηκαν να παραδοθούν, ένω ή τουρκική φρουρά αιχμαλωτίστηκε.

Έτσι, ή Άγία Λαύρα γίνεται όρμητήριο πολεμικών ενεργειών και συγχρόνως τó μεγάλο κέντρο άνεφοδιασμού τών πρώτων έλληνικών δυνάμεων. Όπως αναφέρεται, κάλυψε τις ανάγκες σε τρόφιμα έκείνες τις ήμέρες με 100 κριούς, 200 πρόβατα, 50 άγελάδες και μεγάλες ποσότητες άρτου και οίνου.

Τά άποθέματά της σχεδόν έξαντλήθηκαν. Δέν ήταν εύκολο όμως να έξαντληθεί τó σθένος πού διέθετε τó έμψυχο ύλικό τής Μονής. Όταν ή είδηση τής έπαναστάσεως διαδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 3 Άπριλίου, ή αντίδραση ήταν άμεση και με σκοπό να πτοήσει τούς έξεγερθέντες. Κρέμασαν τόν Πατριάρχη Γρηγόριο και σύμφωνα με τήν «άπόφαση» έβαλαν στο στήθος του έπιγραφή πού έλεγε «ήτο Μωραΐτης και δέν έπρόλαβε τήν Έπανάστασιν εις τήν Έπαρχίαν Καλαβρύτων».

Παράλληλα, όπως αναφέρουν τά τουρκικά άρχεία, έκείνες τις ήμέρες, στις άρχές δηλαδή τού Άπριλίου τού 1821, οι άντιπρόσωποι τής Μονής τής Άγίας Λαύρας Καλαβρύτων, οι όποιοι διέμεναν στην Κωνσταντινούπολη, στο Φανάρι, κλείστηκαν στις φυλακές τού Μουσταντζή-Μπασή.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας Τατάρνης

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Δοσιθέου

Τὸ ξακουστὸ καὶ θρυλικὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας Τατάρνης εὐρίσκεται σὲ μιὰ γλώσσα ξηρᾶς, πού εἰσχωρεῖ μέσα στὴ μεγάλη τεχνητὴ λίμνη τῶν Κρεμαστῶν. Τὸ Μοναστήρι ἀπέχει ἑβδομήντα περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Καρπενήσι καὶ ἑκατὸ περίπου ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο. Οἱ δύο δρόμοι σμίγουν στὴν Δυτικὴ Φραγκίστα.

Τὸ 1556 ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Διονύσιος, μὲ σωζόμενο σιγίλιο ἀνακηρύσσει τὴν Μονὴ Σταυροπηγιακὴ καὶ Πατριαρχικὴ. Ἐκτοτε τὸ Μοναστήρι διαδραματίζει σοβαρὸ καὶ πρωτεύοντα ρόλο στὰ πράγματα τῆς περιοχῆς. Ἡ θέση του δίπλα στὸ πέρασμα τοῦ γεφυριοῦ τῆς Τατάρνης, ἀπ' ὅπου ὅποσδήποτε ἔπρεπε νὰ περάσουν ὅσοι ἤθελαν νὰ πᾶνε γιὰ Βάλτο, Ἀγραφα ἢ καὶ Θεσσαλία ἀκόμη, ἢ φιλόξενη διάθεση τῶν πατέρων, ἢ ἀγάπη τους γιὰ τὴν ἐλευθερία, κάνουν τὸ Μοναστήρι φάρο φωτεινὸ μέσα στὴν «μελαμβαφή», σκοτεινὴ, ἀσέληνη καὶ ἀτέλειωτη νύχτα τῆς σκλαβιάς. Ἡ φιλοξενία πού παρείχε ἔμεινε παροιμιώδης. Ἀκόμα καὶ σήμερὰ σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Ρούμελη, ὅταν θέλουν νὰ ἐπαινέσουν κάποιον γιὰ τὴν φιλοξενία του τοῦ λένε: «Τατάρνα τὸκαμε τὸ σπίτι του». Καὶ ἦταν τότε ἡ φιλοξενία μεγάλῃ παρηγοριά, γιὰτὶ ὑπῆρχε φτώχεια, κατατρεγμὸς καὶ ὀλοήμερες ὁδοιπορίες. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Ἀρματωλικίου τῶν Ἀγράφων καὶ τοῦ Βάλτου εἶχαν τὸ Μοναστήρι «πασᾶ-κονάκι». Σῶζονται ἐνθυμήσεις σὲ παλιὰ βιβλία γιὰ παραμονὴ ἐδῶ τοῦ Κατσαντώνη (ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐδώρησε μιὰ μεγάλη ἀσημένια κανδήλα, ἀρίστης τέχνης, πού σῶζεται μέχρι σήμερὰ), τοῦ Ράγκου, τοῦ Λεπενιώτη, τοῦ Ἀνδρούτσου, τοῦ Καραϊσκάκη.

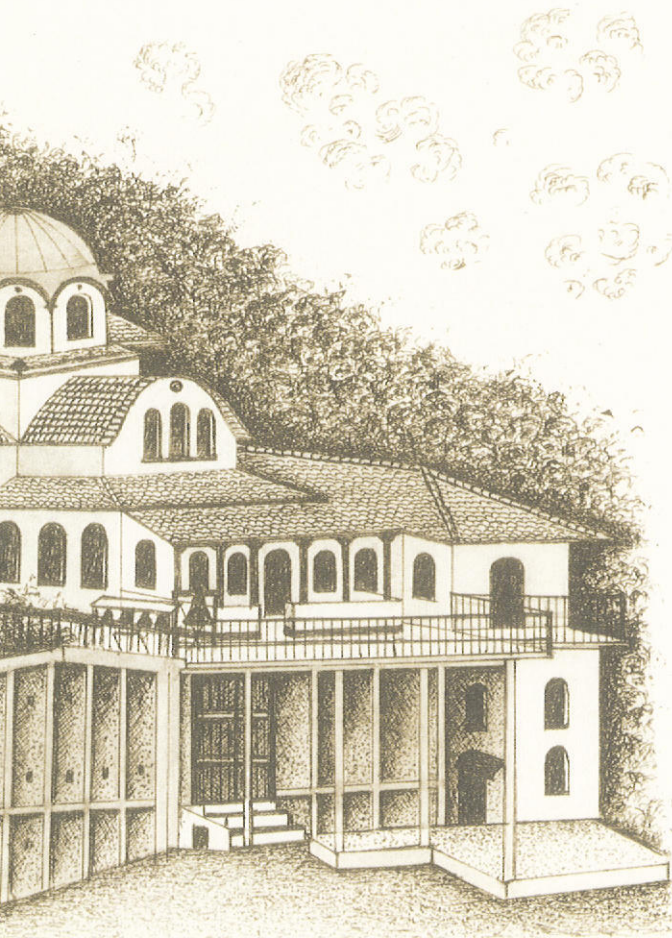
Ἦταν ἀκόμη ὀρμητήριο γι' ἀγῶνες ἀπελευθερωτικούς. Πολλὰ ἐπαναστατικὰ κινή-

ματα ξεκίνησαν ἀπὸ ἐδῶ. Ὁ ἥρωϊκὸς Μητροπολίτης Λαρίσης Διονύσιος ὁ Φιλόσοφος, ὁ ἀποκαλούμενος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του Σκυλόσοφος, ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Τατάρνης ξεκίνησε τὸ 1601 τὴν ἐπανάστασή του. Τὴν ἐπανάσταση, ἐκείνη, πού τόσο τραγικὸ τέλος εἶχε. Ὅμως ὁ κατακτητὴς ἔβλεπε..., κι' ἂν δὲν ἔβλεπε, διαισθανόταν ὅτι κάτι μαγειρεύεται μέσα κεῖ. Γι' αὐτὸ τὸ Μοναστήρι «πατήθηκε», ἐδηλώθη καὶ κατεστράφη ἀπὸ ὀρδὲς Τουρ-

καλβανῶν, τουλάχιστον ἕνδεκα φορές μέχρι τὴν Ἐπανάσταση τοῦ '21. Ξαναχιζόταν καὶ πάλι γινόταν κρησφύγετο κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν καὶ κέντρο συνωμοσιῶν. Γιὰ νὰ καταστραφεῖ ἐκ νέου...

Σῶζονται δραματικές ἐκκλήσεις τῶν πατέρων τῆς Μονῆς πρὸς τοὺς ἡγεμόνες Μολδαβίας καὶ Βλαχίας γιὰ βοήθεια. Ἐκεῖ μέσα ἐξιστοροῦνται τὰ δεινὰ τῆς Μονῆς καὶ οἱ καταστροφές της ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομείς. Ἀκόμη, μέσα στὶς ἐπιστολές τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους, Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, φαίνεται καθαρὰ ἡ ἀγωνία τοῦ Μοναστηριοῦ, οἱ θυσίες του γιὰ τὴν ἐλευθερία, οἱ καταστροφές καὶ οἱ διώξεις πού ὑφίστατο ἀπὸ τὶς ὀρδές τῶν νιῶν της Ἄγαρ, οἱ προσπάθειές του γιὰ ἀνάρρωση. Πολλές φορές ἔφθασεν εἰς πέταυρα τοῦ Ἄδου.

Ζησοῦρας

Ἄλλ' ἢ προστάτις καὶ ἔφορος Παναγία δὲν ἀφήκε... Τὸ 1804 ἐρημώνεται ἐντελῶς γιὰ 8 μῆνες: 800 Ἀρβανίτες πατοῦν τὸ Μοναστήρι, μένουν μέσα καὶ ρημάζουν τὰ πάντα. Οἱ Πατέρες ξαναγύρισαν καὶ ἡ ζωὴ συνεχίσθηκε. Ὅταν σήμανε ἡ ὥρα τῆς Ἐθνεγερσίας, οἱ πατέρες δὲν ἀρκέστηκαν μόνον σὲ εὐχές καὶ δοξολογίες. Ἄδραξαν τ' ἄρματα, ζώστηκαν σπάθες καὶ ἀκολουθώντας τὸν Ἡγούμενό τους Κυπριανὸ πολέμησαν γενναῖα. Πολέμησαν στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀνδρούτσου στὴν μάχη τοῦ γεφυριοῦ τῆς Τατάρνης (ἡ πρώτη τῆς Ἐπανάστασεως). Πολέμησαν στὸ πλευρὸ τοῦ Καραϊσκάκη στὴν μάχη τῆς Κορομηλιάς. Πολέμησαν παντοῦ, ὅπου τὸ χρέος πρὸς τὴν πατρίδα τοὺς καλοῦσε.

Ὅλη ἡ περιουσία τοῦ Μοναστηριοῦ, κινητὴ, ἀκίνητη, ποίμνια, χρήματα, διετέθη γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ἐφθασε νὰ συντηρεῖ ἐξ ἰδίων πόρων τέσσαρες χιλιάδες πολεμιστὲς σὲ τροφές καὶ τζιχμανέδες (πολεμοφόδια).

Ἐκίνησαν γιὰ τὸν ἀγῶνα πενήντα πατέρες καὶ ἐπέστρεψαν μόνον δώδεκα, κι' αὐτοὶ γυμνοί, ξυπόλυτοι, σακατεμένοι. Οἱ ὑπόλοιποι ἔπεσαν στὰ πεδία τῶν μαχῶν. Αὐτοὶ πού ἐπέζησαν γύρισαν γιὰ νὰ συνεχίσουν τοὺς εἰρηνικοὺς τους πιά ἀγῶνες. Μὲ λαχτᾶρα περπατοῦσαν μέρες ὀλόκληρες γιὰ νὰ δοῦν ξανά τὸ ἀγαπημένο τους Μοναστήρι. Ὅταν ἐπιτέλους πλησίασαν, ἡ καρδιά τους ἄρχισε νὰ χτυπᾶ γοργά. Σὲ λίγο θὰ ἔμπαιναν στὴν μάνδρα τὰ σκορπισμένα πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὅποια ἀπογοήτευση! Τὸ Μοναστήρι τους ἦταν στάχτη!

Τὸ 1823 ὁ Κούρτ Πασᾶς τῆς Σκόντρας κατεβαίνοντας μὲ τὰ φουσαῖα του γιὰ νὰ πνίξει στὸ αἷμα τοὺς ἐπαναστατημένους ραγιάδες τῆς Ρούμελης, ἔκαψε τὸ Μοναστήρι, ἐδικούμενος τὴν ἀνταρσία τῶν μοναχῶν καὶ τὴ βοήθειά τους στὸν Ἀγῶνα... Δὲν ἔμεινε τίποτε ὀρθιο. Ἐμεινε ὁμως ὀρθὴ ἡ θέληση γιὰ δημιουργία. Καὶ κάτι ἀκόμη: σώθηκαν τὰ κειμήλια, χάρις στὴν προνοητικότητα τῶν ὀλίγων γερόντων μοναχῶν, πού εἶχαν μείνει στὸ Μοναστήρι φρουροὶ καὶ «προσμονάριοι» τοῦ κανδηλιοῦ τῆς Παναγίας.

Ἡ βία στήν οικογένεια

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου,
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Βία ἀντιληπτή μέ ὅλες μας τις αἰσθήσεις

Ἐνα ἀνησυχητικό φαινόμενο, πού ἐξαπλώνεται ὅσο πάει καί περισσότερο στήν ἐποχή μας, εἶναι αὐτό πού ὀνομάζουμε βία στήν οικογένεια. Συνεχῶς ἀκοῦμε γιά κακοποιημένα παιδιά καί γυναῖκες, χωρίς νά ἀποκλείονται καί οἱ κακοποιημένοι ἄνδρες. Πρόσφατα θρηνήσαμε τὸ θάνατο ἑνὸς βρέφους σὰν ἀποτέλεσμα τοῦ ξυλοδαρμοῦ του ἀπὸ τὸν πατέρα του. Τὸ τελευταῖο γεγονός ἔφερε πάλι στήν ἐπιφάνεια γεγονότα πού ὅλοι γνωρίζουμε, πού ὅλοι ζοῦμε καθημερινὰ σέ γειτονικές, σέ συγγενικές ἢ καί στὶς δικές μας οικογένειες. Ἐὰν τὸ παράδειγμα ἦταν ἀκράϊο καί στοιχειοθέτησε ἕνα βίαιο θάνατο, ὑπάρχουν χιλιάδες ἄλλα παραδείγματα μέ τὰ ὁποῖα κλιμακώνεται ἡ βία στοὺς πιὸ οἰκείους χώρους τῆς ζωῆς μας.

Χωρὶς νά ὑπερβάλλουμε, θὰ μπορούσαμε ἄνετα νά ὑποστηρίξουμε ὅτι στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ὑφίσταται παραβίαση τοῦ οικογενειακοῦ ἀσύλου. Μέ ποιά ὁμως ἔννοια; Μέ τὴν ἔννοια τῆς ὑπαρξῆς ἑνὸς κλίματος ἀντίθετου ἀπ' αὐτὸ πού ὑποτίθεται ὅτι συνήθως πρέπει νά ἐπικρατεῖ μέσα στήν οικογένεια. Ἐνὸς κλίματος, δηλαδή, ἀγάπης, εἰρήνης, στοργῆς, ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων. Ἐνὸς κλίματος ὅπου ἡ οικογενειακὴ ἐστία καί ζεστασιὰ ἀφήνει ἐκτὸς οἰκίας τοὺς βίαιους καί ψυχροὺς ἀνέμους πού ἐπικρατοῦν ἔξω.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, σὰ νά καταλύεται τὸ οικογενειακὸ ἄσυλο ἀπὸ μέσα. Ὅταν, ἐκεῖ

πού θὰ ἔπρεπε νά νοιώθει ὁ καθένας μας ἀσφαλῆς, νοιώθει ἀνασφαλῆς· ἐκεῖ πού τὰ χέρια, ἀντὶ νά ἀπλώνονται σέ θωπεῖες, βιαιοπραγοῦν καί πληγώνουν· ἐκεῖ πού τὰ λόγια γίνονται μέσα διαπληκτισμοῦ, ἐκεῖ πού οἱ ὕβρεις καί οἱ βλαστήμιες ρυπαίνουν τὴν ἀκοή μας ἀλλὰ καί οἱ χυδαῖες πράξεις ἀναδίδουν δυσσομία. Τότε εἶναι σὰ νά εἰσπράτουμε μέ ὅλο μας τὸ εἶναι τὸ κακὸ πού ἐπιμερίζεται σέ πράξεις βίας πρὸς ὅλες μας τις αἰσθήσεις.

Ἀντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ὅτι ἀντὶ τῆς ἐπιθυμητῆς εἰρήνης ἐπικρατεῖ ἕνας ἀκήρυκτος πόλεμος. Τὸ πολὺ πολὺ θὰ μπορούσε ἡ κατάσταση αὐτὴ νά χαρακτηριστεῖ ὡς μὴ πόλεμος. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἀνησυχία ὡς πρὸς τὸ παρὸν καί τὸ μέλλον, οὔτε ἀφαιρεῖ τὸ φόβο μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οικογένειας, γιὰτὶ δὲν γνωρίζουν πότε θὰ ξεσπάσει ἐκ νέου ἡ βία. Ἐκεῖνο πού εὐχονται εἶναι ἡ ἀπουσία ἐκείνου τοῦ μέλους, πού ἡ παρουσία του τὰ τρομοκρατεῖ.

Ἡ βία πλήττει τὴν ποιότητα ζωῆς

Ἐὰν ἀναφερθῆκαμε προηγουμένως σέ πράξεις βίας ἀντιληπτές ἀπὸ τις πέντε μας αἰσθήσεις, μπορούμε στὴ συνέχεια νά ποῦμε ὅτι δὲν εἶναι μόνο ἡ σωματικὴ, οἱ ἐνδεχόμενες κακώσεις, οἱ σεξουαλικές παρενοχλήσεις καί ἄλλες. Βία δὲν εἶναι μόνο ἡ στέρηση κυρίων παραγόντων τῆς ζωῆς, ὅπως τῆς τροφῆς, τῆς σωστῆς περίθαλψης, τῆς ἀναγκαίας θέρμανσης. Ἡ στέρηση τῶν

τελευταίων, όταν επιβάλλονται κάποιες φορές λόγω έξωτερικων συνθηκων, αντιμετωπίζεται με όμολογια και ξεπερνιέται. Βία είναι επίσης και ή σε πνευματικό και ψυχικό επίπεδο στέρηση των αναγκαίων εκείνων πραγμάτων που προσφέρουν μια ποιότητα ζωής. Δεν είναι κατά συνέπεια μόνο ο επιθετικός λόγος που μᾶς πληγώνει. Είναι και ή περιφρονητική σιωπή που μᾶς θλίβει. Δεν είναι τὰ κτυπήματα που αφήνουν μελανὰ αποτυπώματα στο σώμα μας. Ἡ ζωή μας γίνεται μαύρη και σκοτεινή, όταν μάταια περιμένουμε ένα χᾶδι στοργῆς και μια ζεστή ἀγκαλιά που δεν είναι διαθέσιμη.

Είναι εὐθύνη ὄλων μας

Ὁφείλουμε, ὅμως, ὄλοι νὰ γνωρίζουμε, ὅτι μια εἰρηνική οικογενειακή ἀτμόσφαιρα δεν δημιουργείται ἀπο μόνη της. Δεν ἀποτελεῖ ἕναν παράδεισο που εἶχαμε και χάσαμε. Είναι περισσότερο κάτι που κατακτιέται και μάλιστα ἐπὶ καθημερινῆς βίας. Θὰ τὴν χαρακτηρίζαμε σαν μια γῆ ἐπαγγελίας, που μᾶς ἔχουν ὑποσχεθεῖ και που πρέπει με ὄλες μας τις δυνάμεις νὰ τὴν κατακτήσουμε. Οὔτε ή εἰρήνη οὔτε ή βία είναι μεγέθη αὐτονόητα. Οὔτε ή πρώτη ἐπικρατεῖ οὔτε ή δεύτερη ἀποφεύγεται ἀπο μόνη της. Ἐπίκαιρος είναι ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ που μᾶς θυμίζει ὅτι «ή εἰρήνη θέλει δύναμη νὰ τὴν ἀντέξει». Πολλές φορές και ἔμεῖς δεν εἴμαστε ἄμοιροι εὐθυνῶν για τὴ βία που μπορεί νὰ προκύψει στην οικογένειά μας, εἴτε ἐκ μέρους μας εἴτε ἐκ μέρους ἄλλων μελῶν της.

Στὴ βία που ξεπετιέται ἀπο μέσα μας ὀρμητικά, χρειάζεται ν' ἀντιτάξουμε μιαν ἄλλη βία, που θὰ τὴν ἐμποδίσει νὰ ὀρμήσει ἀκάθεκτη. Νὰ ἐξαναγκάσουμε τὸν ἑαυτό μας νὰ ἀντιρροπήσει τις ἀντίθετες ροπές. Ἀντὶ νὰ ἐκβιάζουμε τοὺς ἄλλους, θὰ

χρειαστεῖ νὰ ἀντιταχθοῦμε στις πρώτες μας ἐσωτερικές ὀθήσεις και νὰ ἰσορροπήσουμε. Οὔτε είναι ἀνάγκη στὴ βία τοῦ ἄλλου ν' ἀντιτάξουμε τὴ δική μας βία ἐναντίον του. Πιθανὸν μιὰ κατακτημένη εἰρήνη μέσα μας νὰ μπορεῖ νὰ περιορίσει τὸ ξέσπασμα τῆς βίας τοῦ ἄλλου.

Κάτι που πρέπει νὰ ἔχουμε στο νου μας είναι, ὅτι μια ἀπωθημένη βία, που δεν ἐκδηλώσαμε στο κοινωνικό μας περιβάλλον, στον ἐργασιακό μας χῶρο, μεταξύ φίλων ή ἀνταγωνιστῶν, δεν είναι ἀνάγκη νὰ βρεῖ τὸ σπίτι μας ὡς τὸν ἰδανικό τόπο, για νὰ ἐκδηλωθεῖ. Δεν μᾶς χρωστοῦν τίποτε τὰ παιδιά μας, ή γυναίκα μας, οἱ οἰκεῖοι μας, νὰ ἐκδηλώνουμε βίαια συναισθήματα που ἔχουν τραφεῖ ἄλλοῦ. Τὸ ἴδιο ἰσχύει, βέβαια, και για τὸ χῶρο τῆς ἐργασίας μας. Ἐργασία και οικογένεια δεν ἀποτελοῦν ὅπως-δήποτε ἀνταγωνιστικούς πόλους, ὅπου παίζονται ἀναπληρωματικά οἱ ἀντιθέσεις μας.

Εἰρηνική ἀντεπίθεση

Ἡ συνειδητοποίηση αὐτοῦ τοῦ φαινομένου και ή εὐαισθητοποίησή μας σ' αὐτοῦ τοῦ τύπου τὰ παιχνίδια συνιστᾶ ἤδη μιὰ πρόοδο για τὴν ὑπέρβαση τῆς βίας ὄχι μόνο

στον οικογένεια ἀλλὰ σε ὄλους τοὺς χῶρους που συναλλάσσονται ἄνθρωποι. Δεν ἀρκοῦν ὅμως μόνο αὐτές: ή συνειδητοποίηση, δηλαδή, και ή εὐαισθητοποίηση. Σὺν τοῖς ἄλλοις ἀπαιτεῖται και ψυχική ἐγρήγορση, οὕτως ὡστε νὰ ἀντιλαμβανόμαστε και τὰ ἐλάχιστα ἐρεθίσματα στα ὁποῖα θὰ μπορούμε νὰ διακρίνουμε προσβολές βίας, για νὰ τις ἀντιμετωπίσουμε κατάλληλα.

Ταυτόχρονα, ὅμως, ή ἐπιφυλακή μας αὐτὴ θὰ μᾶς ἐτοιμάζει για μιὰ εἰρηνική ἀντεπίθεση, ὡστε νὰ νικήσουμε τὴ βία με ἀγαθὴ διάθεση και πράξη. Για νὰ ἐκλείψει ή βία στην οικογένεια, που τόσο κακὸ κάνει στα μέλη της.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στήν Ἑλλάδα

Τῆς Εἰρήνης Οἰκονομίδου

ΦΙΛΙΠΠΟΙ

Ἐκεῖ πού τελειώνει, πρὸς τὰ βόρεια ἡ Μικρασιατικὴ ἀκτὴ, λίγο πῦ πάνω ἀπὸ τὴν Λέσβο, καὶ λίγο πρὶν μπουῦμε στὰ Δαρδανέλλια, ὑπῆρχε κατὰ τὸν πρῶτο Χριστιανικὸ αἰῶνα μιὰ μικρὴ παραλιακὴ πόλις, ἡ Τρωάς (τμῆμα τῆς περιοχῆς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου).

Βρισκόμαστε ὁμως στὸ ἔτος 49 μ.Χ., τότε πού ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σκεφτότανε νὰ συνεχίσῃ τὸ ἀποστολικὸ του ἔργο πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας (Πραξ. 16, 7), ὅταν μιὰ νύχτα τοῦ ἔδειξε ὁ Θεὸς ἓνα ὄραμα πού τὸν ἔκανε νὰ ἀλλάξῃ πορεία: Τοῦ παρουσιάσθηκε ἓνας Μακεδόνας (Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Μακεδονία), πού τοῦ ἔλεγε: «*Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν*» (Πράξ. 16, 4). Δηλαδή: Ἀφοῦ περάσῃς στὴν Μακεδονία, ἔλα νὰ μᾶς βοηθήσῃς.

Τότε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κατάλαβε ὅτι ὁ Θεὸς τὸν καλοῦσε νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πῆρε τὸ πλοῖο ἀπὸ τὴν Τρωάδα, μαζί μὲ τὸν Ἀπόστολο Σίλα καὶ τὸν Ἀπόστολο Λουκᾶ καὶ ἀφοῦ ἔπλευσαν κοντὰ στὴ Σαμοθράκη, ἀποβιβάσθηκαν στὴν ἀρχαία πόλι «*Νεάπολι*» (σημερινὴ Καβάλα). Ἔτσι τὸ Εὐαγγέλιο ἔφθασε στὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης ἀπὸ αὐτὴν τὴν πόλι, ἡ ὁποία στὴν Βυζαντινὴ ἐποχὴ ὠνομαζόταν «*Χριστούπολις*» γι' αὐτὸν τὸν λόγο (Πραξ. 16, 11).

Μόλις βγήκε στὸ λιμάνι, ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐκήρυξε, σύμφωνα μὲ τὴν τοπικὴ παράδοσι. Πίσω ἀπὸ τὸ ἱερό τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὴν Καβάλα (κοντὰ στὸ λιμάνι) ὑπάρχει μιὰ μεγάλῃ πρασινωπὴ πέτρα, ἐπάνω στὴν ὁποία πάτησε γιὰ νὰ μιλήσῃ.

Ἡ Καβάλα (ἡ ἀρχαία *Νεάπολις* καὶ ἡ Βυζαντινὴ *Χριστούπολις*) εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ὠραιότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος, χτισμένη ἀμφιθεατρικὰ πάνω ἀπὸ τὸ λιμάνι, καὶ ἡ διαμονὴ ἐκεῖ εἶναι πολὺ εὐχάριστη. Ὑπάρχει Βυζαντινὸ κάστρο στὴν ἄκρη τοῦ λιμανιοῦ καὶ μνημειῶδες ὑδραγωγεῖο πού διασχίζει τὴν πόλι. Τὸ ἀρχαιολογικὸ της Μουσεῖο περιέχει πολὺ ἐνδιαφέροντα εὐρήματα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μακεδονίας.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν πόλι ὁ Ἀπ. Παῦλος περπάτησε 15 χλμ. ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ – ἀρχαία στρατιωτικὴ ρωμαϊκὴ ὁδὸς πού ἔνωσε τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς θάλασσας μὲ τὴν πόλι τοῦ Βυζαντίου κατὰ μῆκος ὅλης τῆς Β. Ἑλλάδος –, γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν πόλι τῶν Φιλίππων.

Τὴν πόλι αὐτὴν τὴν εἶχε κτίσει ὁ Φίλιππος Β' τῆς Μακεδονίας, ὁ πατέρας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὸ 358 π.Χ., λόγω τῆς στρατηγικῆς θέσεως καὶ τῶν χρυσορυχείων τοῦ ὄρους Παγγαίου σ' αὐτὴν τὴν περιοχὴ.

Τὴν ἐποχὴ ὁμως πού ἔφθασε ὁ Ἀπ. Παῦλος, ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἦταν ὑπὸ ρωμαϊκὴ κατοχὴ, καὶ οἱ Φίλιπποι εἶχαν ὀνομασθῆ ἀπὸ τὸν Ὀκταβιανὸ «*Ρωμαϊκὴ Ἀποικία*», μετὰ τὴν νίκη του κατὰ τῶν Δημοκρατικῶν Κασσίου καὶ Βρούτου (δολόφονους τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος) στὴν μάχη τῶν Φιλίππων τὸ 42 π.Χ. (Ἡ ρωμαϊκὴ κατοχὴ ἄρχισε στὴν Ἑλλάδα τὸ 146 π.Χ. μὲ τὴν καταστροφὴ τῆς Κορίνθου καὶ τελείωσε τὸ 330 π.Χ. μὲ τὴν ἵδρυσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως).

Ἡ Ρωμαϊκὴ πόλις τῶν Φιλίππων ἦταν πολυάνθρωπη μὲ ἀνάμικτο πληθυσμὸ, μὲ πολὺ κίνησι καὶ περιτρυνυρισμένη ἀπὸ τείχη. Εἶχε θέατρο, ρωμαϊκὴ Ἄγορὰ καθὼς καὶ

είδωλατρικούς ναούς και ιερά ανατολικῶν θρησκειῶν. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ κτίρια ἀποτελοῦν σήμερα τὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο ποὺ ἐπισκεπτόμαστε.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πέρασε μέσα στὴν πόλι ἀπὸ τὴν «*Πύλη τῆς Νεαπόλεως*» (ἀνατολικά). Ἡ πύλη αὐτὴ ὑπάρχει μέχρι σήμερα. Κάποιο Σάββατο βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη, γιὰ νὰ συναντήσῃ Ἰουδαίους κοντὰ σὲ ἓνα ποταμάκι, ποὺ ὑπέθετε ὅτι θὰ ἦταν τόπος προσευχῆς, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιο. (Οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαναν καθαρμούς πρὶν τὴν προσευχή, γι' αὐτὸ συγκεντρώνονταν κοντὰ σὲ τόπους ὅπου ὑπῆρχε νερό, Πραξ. 16, 12-13).

Συνάντησε ἐκεῖ μία ὁμάδα γυναικῶν στὶς ὁποῖες μίλησε. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν ἡ Λυδία, μία γυναίκα ἀπὸ τὰ Θυάτεια τῆς Μ. Ἀσίας (ἐπὶ τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς, ἀπέναντι στὴν Λέσβο), ποὺ ἐμπορευόταν πορφύρα (ἓνα πολὺ ἀκριβὸ ὕφασμα), καὶ ἡ ὁποία εἶχε ἤδη γνωρίσει τὸν Μονοθεϊσμό τῆς Παλ. Διαθήκης καὶ τὸν εἶχε ἀποδεχθῆ (ἦταν δηλαδὴ «*προσήλυτη*»). Αὐτὴ ἡ ἔξυπνη γυναίκα, ἀφοῦ ἡ δουλειά της ἦταν τὸ ἐμπόριο, κατάλαβε ἀμέσως τὰ λόγια τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ ζήτησε νὰ βαπτισθῆ αὐτὴ καὶ ἡ οἰκογένειά της (Πραξ. 16, 14-15).

Αὐτὴ ἡ βάπτισις εἶναι ἡ πρώτη ἐπὶ Εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους καὶ ἡ Λυδία εἶναι ἡ πρώτη Χριστιανὴ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ποταμάκι Γαγγίτης, ὅπου βαπτίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ρεεῖ μέχρι σήμερα. Τὸ σημεῖο αὐτό, τὸ ὁποῖο μπορούμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε σήμερα (ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῶν Φιλίππων), εἶναι πολὺ σημαντικό γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Εὐρώπης. Πρόκειται γιὰ ἓνα τόπο πολὺ γραφικὸ. Ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ ἓνα Βαπτιστήριο ὀκταγωνικό, χτισμένο στὶς μέρες μας, ἀλλὰ στὸν ρυθμὸ τῶν ἀρχαίων Βαπτιστηρίων, πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας Λυδίας, ὅπου βλέπομε καὶ τὴν εἰκόνα της (Μνήμη 20 Μαΐου).

Ὑμνος τῆς Ἁγίας Λυδίας

*Τὸν Θεὸν σεβομένη διανοίας εὐθύτητι
τὸ τῆς Χάριτος φέγγος διὰ Παῦλον εισδέδεξαι,
καὶ πρώτη ἐν Φιλίπποις τῷ Χριστῷ
ἐπίστευσας, θεόφρων, πανοικί.
Διὰ τοῦτο σέ τιμῶμεν ἀσματικῶς,
Λυδία Φιλιππησία.
Δόξα τῷ εὐδοκήσαντι ἐν σοί,
Δόξα τῷ σέ καταναγάσαντι,
Δόξα τῷ χορηγοῦντι διὰ σοῦ ἡμῖν
τὰ κρείττονα.*

Στοὺς Φιλίππους συνέβη καὶ ἓνα ἄλλο γεγονός πολὺ δυσάρεστο, ποὺ εἶχε ὡς συ-

νέπεια τὴν φυλάκισι τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ τοῦ Ἀπ. Σίλα. Ἀλλὰ πολλές φορές ὁ Θεὸς τὸ πικρὸ τὸ κάνει γλυκό. Ἔτσι τὸ δυσάρεστο αὐτὸ γεγονός κατέληξε στὴν βάπτισι τοῦ δεσμοφύλακα καὶ ὅλης τῆς οἰκογενείας του (Πράξ. 16, 23-34).

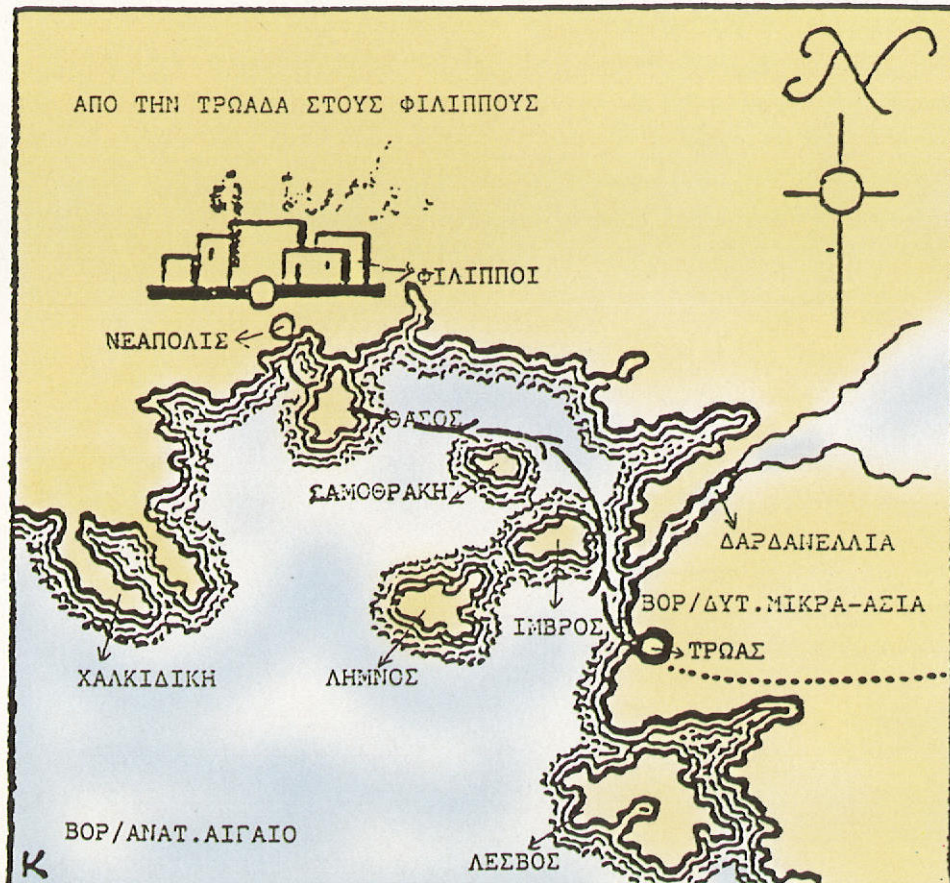
Σήμερα ἐπισκεπτόμαστε τμῆμα τῆς ἐρειπωμένης φυλακῆς πάνω ἀπὸ τὴν ὁποία ὑπάρχουν τὰ θεμέλια μιᾶς τεράστιας παλαιохριστιανικῆς Βασιλικῆς (Βασιλικὴ «Α»), στὰ δεξιὰ τοῦ δρόμου, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ (5ος μ.Χ. αἰ.).

Τὸ πέρασμα τοῦ Ἀπ. Παύλου ἀπὸ τοὺς Φιλίππους κατέστησε αὐτὴν τὴν πόλι μεγάλο προσκύνημα τῶν Χριστιανῶν καὶ χτίστηκαν ἐκεῖ ἐκκλησίαι σημαντικῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Βασιλικὴ «Α», βλέπομε τμῆματα καὶ τῆς Βασιλικῆς «Β», ποὺ ἄρχισε νὰ χτίζεται ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τὸν 6ο μ.Χ. αἰ. (κοντὰ στὴ Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ), ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἔμεινε ἡμιτελὴς λόγῳ πτώσεως τοῦ τρούλλου. Ἐκτὸς ἀπὸ λί-

γους τοίχους ποὺ μένουν ὄρθιοι, ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ὠραία πέτρινα κιονόκρανα μὲ δαντελωτὸ σκάλισμα.

Πρόσφατες ἀνασκαφῆς ἔφεραν εἰς φῶς ἓνα ψηφιδωτὸ δάπεδο ὀκταγωνικοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιγραφή μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἦταν ναὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπ. Παύλου. Φέρει δὲ τὴν χρονολογία: 314 μ.Χ. Χτίσθηκε δηλαδὴ ἓνα χρόνο μετὰ τὸ διάταγμα τῶν Μεδιολάνων τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου (313 μ.Χ.), ποὺ ἔδωσε ἐλευθερία στὴν Ἐκκλησία καὶ σταμάτησαν οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ τὸν ἀρχαιότερο ναὸ τῆς ἐλευθέρως πιά Ἐκκλησίας.

Ὁ θρησκευτικὸς τουρισμὸς ὁδηγεῖ σήμερα στοὺς Φιλίππους πολλοὺς Ἕλληνες καὶ ξένους μὲ ὀργανωμένες ἐκδρομές. Πρέπει ὅμως νὰ γνωστοποιηθῆ πανευρωπαϊκῶς αὐτὸ τὸ σημαντικό Ἀποστολικὸ Προσκύνημα, ἀφοῦ στοὺς Φιλίππους ἀρχίζει ἡ ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης μὲ τὴν βάπτισι τῆς Λυδίας ἀπὸ τὸν Ἀπ. Παῦλο τὸ 49 μ.Χ.

Ὁ πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Βαλληνδράς (Ὁ μειλίχιος καὶ μελωδικός)

Τοῦ Πρωτοπρ. Νικολάου Σκιαδαρέση

Τὴν 21ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 2002 καὶ μετὰ ἀπὸ πολὺμηνον δοκιμασίαν ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ πρωτοπρεσβύτερος π. Γεώργιος Βαλληνδράς. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης, καὶ ἐνῶ τὸ σεπτὸν σκῆνωμά του εἶχεν μεταφερθεῖ εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Παγκρατίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἱεράτευσεν ὡς Προϊστάμενος αὐτοῦ τὴν τελευταίαν 30ετίαν τῆς ὑπερτεσσαρακονταετοῦς ἐφημεριακῆς του διακονίας, ἐτελέσθη σεμνοπρεπῶς καὶ ὡς ἤρμοζεν εἰς τὴν περίπτωσιν Ἀρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία ὑπὸ τοῦ ἀνταδέλφου του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Νικοδήμου, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τῶν ἐφημερίων τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τοῦ γράφοντος τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς, ἐνῶ εἰς τὸ τέλος ἐψάλη τρισάγιον. Εἰς τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν πέραν τῶν οἰκιακῶν τοῦ μεταστάντος μετείχεν ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐνοριτῶν καὶ πνευματικῶν του τέκνων. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἣ ὁποία ἐκυριάρχησεν προφανῶς ὑπῆρξεν κατανυκτικὴ καὶ οἷα ἐταίριαζεν εἰς τὸν χαρακτήρα καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τοῦ μεταστάντος π. Γεωργίου.

Τὸ ἀπόγευμα καὶ περὶ ὥραν 3.30' μ.μ. ἐν μέσῳ πληθούσης Ἐκκλησίας εἰς τὸν, ὡς εἴρηται, Ἱερὸν Ναὸν καὶ προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλου, καὶ μετὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νέας Ἰωνίας καὶ Νέας Φιλαδελφείας κ. Κωνσταντίνου, τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Χριστουπόλεως κ. Πέτρου καὶ πλειάδος ἄλλων Κληρικῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἀλλὰ καὶ ἐκ Πατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐταξειδευσαν πρὸς τοῦτο εἰς Ἀθήνας, ἐτελέσθη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία.

Κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ἣ ὁποία εἰσάλη ὡς ἤξιζεν εἰς τὸν μελωδικὸν καὶ σεμνοπρεπῆ π. Γεώργιον, ὠμίλησεν εὐστόχως καὶ ἀπὸ περιωπῆς περὶ τοῦ μεταστάντος ὁ Μα-

καριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος, καλύπτων ὄχι μόνον τὴν φωτεινὴν καὶ πολυδιάστατον προσωπικότητά του, ἀλλὰ καὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ «τὸ καλλίκλαδον τῶν Βαλληνδράδων γένος». Ἐξαιρέτως δὲ μετὰ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Πατρῶν κ. Νικόδημον, «ἀγαπητὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν καὶ πολὺν Γέροντα μεταξὺ τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς χαρακτηριστικῶς εἶπεν ὁ Μακαριώτατος, διὰ τὰ ὑπογραμμίσθη ἐν συνεχείᾳ ὅτι: «οἱ δύο ἀδελφοὶ Νικόδημος καὶ Γεώργιος ὑπῆρξαν εὐφῆμως γνωστοὶ εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος», ἐπισημαίνων συμπληρωματικῶς ὅτι: «τὸ δίδυμον τοῦτο ὑπῆρξεν πολὺ διδακτικὸν δι' ὅλους ἡμᾶς».

Ἀπὸ τὴν μεστήν πνευματικότητα καὶ ὑψηλῶν μηνυμάτων ἀλλὰ καὶ πατρικὴν ἀγάπην καὶ ἀναγνώρισιν πρὸς τὸν μεταστάντα, ὁ ὁποῖος «ὑπῆρξεν ἄξιος τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθη», ὁμιλίαν τοῦ Μακαριωτάτου εἶναι δύσκολον κανεῖς νὰ σταχυολογήσῃ «σημεῖα» τινὰ, διότι ὁλόκληρος ἡ ὁμιλία του εἶναι κατάμεστος ἀπὸ χαρακτηριστικὰς καὶ γεμάτας περιεχομένου ἐπισημάνσεις, ὅπως π.χ. ὅτι ὁ π. Γεώργιος «ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διακεκριμένων ἱερέων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς μας, ἣ ὁποία καὶ τὸν ἐτίμησε καὶ ἐτιμήθη παρ' αὐτοῦ», «... ὑπῆρξεν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς, ὑπῆρξεν παράδειγμα πρὸς μίμησιν δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς καὶ ὅλοι τὸν ἐγνωρίζαμεν ὡς τὸν εὐσεβῆ ἱερέα, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐδίδασκε καὶ τὰ ὁποῖα προσπαθοῦσε νὰ ἐφαρμόσῃ πρῶτος εἰς τὴν ζωὴν του», ἐνῶ εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς ὁμιλίας του ὑπεγράμμισεν τὴν μεγίστην ἀλήθειαν ὅτι: «ἐκεῖ ὅπου πραγματικὰ δοξάζεται ὁ ἱερέας εἶναι, ὅταν ἴσταται ἐνώπιον τοῦ φρικτοῦ θυσιαστηρίου καὶ

ὅταν κάνοντας χρῆσιν τῆς χάριτος τῆς εἰδικῆς ἱερωσύνης μέ τήν ὁποῖαν τόν ἔχει δωροφορήσει ὁ Θεός, δέεται καί μετατρέπει διά τῆς εὐχῆς καί τῆς προσευχῆς του μέ τήν ἐπίκλησιν τῆς παντοδυνάμου χάριτος τοῦ Θεοῦ τὸ ψωμί καί τὸ κρασί σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ». Τήν σπουδαίαν αὐτὴν ἐπισήμανσιν συνεπλήρωσεν ἐν συνεχείᾳ μέ τήν πρὸς τὸν Κύριον προσευχὴν καί παράκλησιν: «... ὅπως ἐπὶ τῆς γῆς ἐδόξασε τὴν ζωὴν τοῦ ἀειμνήστου π. Γεωργίου, ἔτσι νὰ συνεχίσῃ νὰ τὴν δοξάζει τὴν ἰδίαν ζωὴν μέ τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς αἰωνιότητος εἰς τὰ φωτόλουστα παλάτια τοῦ Παραδείσου καί τοῦ οὐρανοῦ καί νὰ τὸν καταστ καί ἐκεῖ λειτουργῶν τῶν Ἁγίων Του Μυστηρίων...».

Ὅμως, εἰς ἀνάλογον τόνον καί λίαν ἐπιτυχῶς ὠμίλησεν καί ὁ πρωτοπρεσβύτερος καί προϊστάμενος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ π. Κυριακὸς Τσουρός, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν σύντομον βιογραφικὴν ἀναφορὰν τοῦ μεταστάντος ἐπεσήμανεν ὄχι μόνον τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν του, ἀλλὰ καί τὴν θεολογικὴν του παιδείαν, τὴν λειτουργικὴν

του κατάρτισιν, τὸ ἐκκλησιαστικὸν του φρόνημα, τὴν μουσικὴν του ἐπιδεξιότητα καί τὴν κηρυκτικὴν του ἰκανότητα ἐν συνδυασμῶ μέ τὸν φιλόανθρωπον καί εὐγενικὸν χαρακτήρα του, προσόντα τὰ ὁποῖα «κατέστησαν αὐτὸν ἰδανικὸν ποιμένα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, ἐκκλησιαστικὸν ἄνδρα μέ ἀξιόλογον ποιμαντικὴν καί κοινωνικὴν δραστηριότητα, σεβαστὸν καί ἀγαπητὸν ὑπὸ πάντων».

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας ἡ ἱερὰ πομπὴ κατηυθύνθη πρὸς τὸ Α΄ Νεκροταφεῖον, ὅπου καί ἔγινεν ὁ ἐνταφιασμὸς μέ τελευταίαν εὐχὴν ἐκείνην τοῦ ἀυταδέλλου του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Νικοδήμου.

Κατακλείομεν τὸ ἐπιγραμματικὸν αὐτὸ σημεῖωμα ἐκζητοῦντες τὴν εὐχὴν τοῦ σεβαστοῦ πρωθιερέως ἀειμνήστου πατρὸς Γεωργίου Βαλληνδρᾶ καί εὐχόμενοι ταπεινῶς, ὅπως Κύριος ὁ Θεός «κατατάξῃ αὐτὸν μετὰ τῶν Ἁγίων», εἰς δὲ τὴν πρεσβυτέραν, τὰ τέκνα καί τοὺς λοιποὺς οἰκείους αὐτοῦ χαλυβδῶνῃ τὴν ἐλπίδα τῆς Κοινῆς Ἀναστάσεως!

Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίων Ἀναργύρων Ἑρμιόνης

Στὸ μυχὸ τοῦ νοτίου κόλπου τῆς Ἑρμιόνης (Ἀργολίδος), τοῦ «Πόρτο-Κάπαρη», σέ ἀπόσταση ἐνὸς περίπου χιλιομέτρου ἀπὸ τὴν παραλία, βρίσκεται ἡ Μονὴ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς ἀνάγεται στὸν 11ο μ.Χ. αἰῶνα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν 16ο αἰῶνα ἔχουμε σαφεῖς καί ἀκριβεῖς ἀποδείξεις καί λεπτομερῆ στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τῆς.

Ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα ἦταν μετόχι τῆς μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους καί τὸ 1720 γίνεται πατριαρχικὸ Σταυροπήγιο, ἐνῶ τὸ 1798 ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ ἀνανεώνει τὴν Σταυροπηγιακὴ ἀξία τῆς Μονῆς μέ Σιγίλιον, τὸ ὁποῖο ἐσώζετο μέχρι πρό τινος στὴ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τῆς Ὑδρας.

Μεγάλῃ εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς Μονῆς στὸν Ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν ἀξίων Ἡγουμένων. Ἐδῶ εἶχε καταφύγει καί ὁ Ἀγωνιστὴς Ἱεράρχης Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Ἰμπραήμ. Κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Μονὴ ἀκμάζει καί βοηθᾷ ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς σέ πνευματικὰ καί σέ οἰκονομικὰ θέματα.

Ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1822 ὡς τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1823 ἡ Ἑρμιόνη ἔγινε ἔδρα τῆς ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως. Τὰ μέλη τῆς ἐπικαλοῦνται τὴ δραστηριότητα τοῦ ἄλλου μεγάλου Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Χατζῆ-Μακαρίου γιὰ τὴν ἐξέγερση καταλυμάτων ἐντὸς ἢ ἐκτὸς Μονῆς. Ὅταν ἡ Κυβέρνηση μεταφέρεται στὸ Κρανίδι, οἱ πάντες πρὶν φθάσουν ἐκεῖ περνοῦν νὰ πάρουν εὐλογία ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους. Ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 1826 ἄρχισαν στὴ Μονὴ οἱ προετοιμασίες καί συσκέψεις γιὰ τὴν σύγκληση τῆς Γ΄ Ἐθνοσυνελεύσεως.

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθαγγέλου Χαραμαντίδη

Ποιμαντική Βιβλιοθήκη

Ν. Βασιλειάδη, Γ. Ψαλτάκη, *Η έρμηνεία της Παλαιάς Διαθήκης*, έκδ. «Ο Σωτήρ».

Ένας σύγχρονος πνευματικός άθλος

Στην έντονη αντιπνευματική και πολεμική κατά της Όρθοδόξου Έκκλησίας μας εποχή, υπάρχουν δόξα τῷ Θεῷ σύγχρονα πνευματικά ἀναστήματα πού μᾶς προσφέρουν μέ τόν ἐκκλησιαστικό γραπτό τους λόγο πλουτισμό ὀρθοδόξου ἐρμηνευτικῆς θεολογίας.

Οἱ δύο ἐξάιρετοι θεολόγοι συγγραφεῖς κ. Νικόλαος Βασιλειάδης καί Γεώργιος Ψαλτάκης, μέλη τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ο Σωτήρ», τελείωσαν πρόσφατα τήν Ἑρμηνεία καί τόν Ὑπομνηματισμό ὄλων τῶν Βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης!

Εἴκοσι πέντε συνεχῆ ἔτη χρειάστηκαν γιά νά ὀλοκληρώσουν τὸ ἔργο τους. Πρόκειται γιά ἄθλο συγγραφικό. Ἔργο ζωῆς, μέ ἡράκλειες πνευματικές διαστάσεις καί μέ προορισμό αἰωνιότητος.

Οἱ συγγραφεῖς μποροῦν νά καυχηθοῦν ἐν Κυρίῳ, καθ' ὅσον «ἐπληροφόρησαν τήν διακονίαν» τους, ἀλλά καί διότι ἐν κόπῳ καί μόχθῳ παρέδωσαν ὄχι μόνο στήν Ἑκκλησία μας, ἀλλά καί στήν ἐπιστήμη, ἔργο ἄξιο θαυμασμοῦ.

Ένα τέταρτο αἰῶνος δαπάνησαν οἱ συγγραφεῖς γιά μία ἐργασία ἡ ὁποία κυριολεκτικά τους «συνεῖχε» νύκτα καί ἡμέρα, ἀπόσταγμα βεβαίως ἐσωτερικῆς νήψης, ὄριμης πνευματικῆς σκέψης, σύνεσης καί καλλιέργειας. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως εἶναι ἄλλο, ὅτι ὁ φιλομαθῆς καί εὐσεβῆς λαός μας θά μπορεῖ νά ἀντλεῖ ἀπό τὸ συγκεκριμένο ἐρμηνευτικό ἔργο «ἀείζωα, μὴ κενούμενα νάματα» γιά τήν κατά Χριστόν οἰκοδομῆ καί σωτηρία του.

Ἡ ὄλη πνευματική ἐργασία διακρίνεται καί διαποτίζεται ἀπό τὸ ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικό φρόνημα, τὸ γνήσιο πατερικό πνεῦμα, τήν θεολογική ἀκρίβεια καί ἐμβρίθεια, τήν ἐπιστημονική ἐνημερότητα καί πληρότητα.

Κορύφωση καί καταξίωση ἐκκλησιαστικῆς ἀποδοχῆς τῆς Ἑρμηνείας αὐτῆς ὑπῆρξε ἡ ὑπὸ τῶν προκαθημένων τῆς Ὀρθοδοξίας κυροῦ Δημητρίου καί τοῦ νῦν Πατριάρχου Βαρθολομαίου ἐκφραση θερμῶν συγχαρητηρίων καί δικαίων ἐπαίνων «διὰ τοὺς ποιουμένους τήν ἐρμηνείαν τοῦ κειμένου», ἀλλά καί διὰ τήν ὁμολογίαν τοῦ δευτέρου, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι «τὰ μέγιστα ἐπωφελές διὰ τοὺς τε κληρικούς καί διδασκάλους θεολογίας, καί τοὺς πιστούς».

Εἰδικότερα

α) Ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση

Οἱ εἴκοσι πανόδετοι, καλαίσθητοι τόμοι σέ σχῆμα ἐνὸς κανονικοῦ βιβλίου χωρὶς ἰδιαίτερο κουραστικό ὄγκο, μέ ἐπίχρυσα στὸ ἐξώφυλλο γράμματα καί μέ τῆ λεζάντα τῆς ἐπτάφωτης λυχνίας, εὐκόλα προδιαθέτουν τὸν πιστὸ ἀναγνώστη. Σὰν ἓνα ὀπτικό σύνολο εἶναι πραγματικά κομψοτέχνημα, πού μπορεῖ νά στολίζει τήν βιβλιοθήκη τοῦ κάθε ὀρθοδόξου χριστιανοῦ, ἀφοῦ καί ἡ τιμὴ του εἶναι προσιτὴ γιά κάθε βαλάντιο.

β) Πηγές καί Βοηθήματα

Οἱ συγγραφεῖς χρησιμοποίησαν τὸ ἐπίσημο ἐγκεκριμένο τῆς Ἑκκλησίας κείμε-

νο τῶν Ο΄. Ἡ διακριτικὴ τους ὁμως εὐχέρεια τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ ἀναφέρονται μὲ σεβασμὸ καὶ στὸ «διορθωμένο ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ» κείμενο γιὰ ἀπαραίτητες συμπληρώσεις, διασαφήσεις ἢ καὶ πολλές φορές συμπληρώσεις χωρίων, πρᾶγμα ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ θεολογικὴ ἐντιμότητα καὶ ἐπιστημονικὴ ἀναγκαιότητα. Νὰ σημειώσουμε ὅτι τὸ κείμενο τυπώνεται μὲ ἔντονα μαῦρα στοιχεῖα γιὰ ἀνετότερη μελέτη.

Ἐκπλήσσει ὁμολογουμένως ἡ ἐκτενέστατη Βιβλιογραφία τῶν συγγραφέων ἐρμηνευτῶν. Κυριαρχεῖ δαψιλέστατα ὁ αὐθεντικὸς ἐρμηνευτικὸς λόγος τῶν Πατέρων, ἀκολουθοῦν παλαιότερα καὶ νεώτερα θεολογικὰ ἀναστήματα, ξένοι παλαιοδιαθηκικοὶ ἐρμηνευτές, ποὺ δίνουν τὸ δικό τους ἔμπειρο καὶ ἔγκυρο στοχασμὸ. Οἱ συγγραφεῖς ἄριστοι γνῶστες τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἔχουν τὴ δυνατότητα τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς ἐνημερότητας τῶν νεώτερων βιβλικῶν δεδομένων. Ἐγκυρότητα καὶ αὐθεντικότητα σημαδεύει τὸ ἔργο τους μὲ πρόσβαση σὲ ξένα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ, μονογραφίες, ἄρθρα, μὲ ἰδιαιτερότητα στὴν ἱστορία καὶ τὴν ἀρχαιολογία.

γ) Γλώσσα καὶ ἐρμηνευτικὴ ἀπόδοση

Ἡ γλώσσα τῶν ἐρμηνευτῶν εἶναι ἱεροπρεπῆς γι' αὐτὸ καὶ γράφουν «εἰς τὴν ἀπλῆν νεοελληνικὴν, κατὰ τὸ ὀρθόδοξον πνεῦμα». Καὶ ὁ ὀλιγογράμματος πιστὸς εὐκόλα ἐννοεῖ τὰ γραφόμενα. Ὅσο γιὰ τὴν ἐρμηνευτικὴ ἀπόδοση τοῦ κειμένου μόνον ἀριστουργηματικὴ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθεῖ, ἀφοῦ εἶναι ἔκδηλη ἡ γνήσια πατερικὴ σκέψη ποὺ διαχέει τὸ νοῦ τῶν συγγραφέων. Παρ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς ἐρμηνείας —ἐν σχέσει μὲ τὸ κείμενον— δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ τὸ διασαφηνίζουν καὶ τὸ διασφαλίζουν μέσα στὸ ὀρθόδοξο πνεῦμα καὶ νόημα. Γιὰ νὰ

ἐπιβεβαιώσουμε τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλὲς ἀναφερόμαστε πρόχειρα στοὺς δύο πρώτους στίχους τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως. Ἔτσι οἱ εἴκοσι ἑννέα λέξεις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου ἐρμηνεύονται μὲ διακόσιες εἴκοσι ὀκτώ (!), λέξεις.

δ) Εἰσαγωγές – Σχόλια – Ἐμβάθυνση

Στὴν ἀρχὴ τοῦ κάθε Βιβλίου γίνεται ἐκτενὴς λόγος γιὰ τὸν συγγραφέα του, τὴν χρονολογικὴ τοποθέτηση, τὴν ἐγκυρότητα καὶ τὴν γνησιότητα τοῦ συγκεκριμένου βιβλίου μὲ τὴν ἀσφαλιστικὴ δικλειδα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμπεδώσεως. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ ἀναγνώστης αἰσθάνεται βεβαιότητα καὶ ἀσφάλεια γιὰ ὅσα θὰ μελετήσῃ στὴ συνέχεια καὶ κατὰ τὴν ὁμολογία τῶν ἐκδοτῶν «διὰ τὴν καλυτέραν κατανόησιν τοῦ κειμένου καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀναγνωστῶν, πρὸ ἐκάστου κεφαλαίου παρατίθεται μικρὰ κατατοπιστικὴ εἰσαγωγή». Ὅμως ὁ ὀρθόδοξος μελετητὴς διακρίνει ἀμέσως τὴν ἐμβάθυνση καὶ τὸν ἐπίκαιρο σχολιασμὸ τῶν γεγονότων τοῦ κεφαλαίου. Παρελαύνουν πατερικὲς γνῶμες, νεότερες, θεολογικὲς προεκτάσεις, ἀλλὰ καὶ προσωπικὲς παρεμβάσεις καὶ ἐκτιμήσεις τῶν συγγραφέων, ποὺ μὲ τὸν ἀκριβῆ καὶ ἐποικοδομητικὸ στοχασμὸ, τὴν ἀναφορὰ τους σὲ γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀλλὰ καὶ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ἀφοῦ ὅπως φαίνεται ἡ σημερινὴ ἀποστασία μας ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὸ Νόμο Του εἶναι παράλληλη μὲ αὐτὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης!

ε) Ἐπιστημονικὸ Ὑλικό

Τὸ ὅλο ἔργο διανθίζεται ἀπὸ περίτεχνα κομψοτεχνήματα: χάρτες, σχεδιαγράμματα, ἀγιογραφίες, πάπυροι, εἰκόνες, ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, που συνθέτουν ἕνα ζωντανὸ κόσμον, ἄφωτον μὲν ἀλλὰ ἐξόχως ἐποπτικὸ καὶ διδακτικὸ, ἐπειδὴ ἐξηγοῦν ὅλα

τά απαραίτητα ιστορικά, θρησκευτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δρώμενα του παλαιολαοδιαθηκικού κόσμου και του κοινωνικού του περιγύρου.

Συμπέρασμα

Ἀποκτήσαμε ἀνεπανάληπτο θησαυρό, ἐμπλούτισαμε τὴν πνευματικὴ μας φάρτρα· ὅμως τὸ χρέος μας ξεκινᾶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα, δηλαδή αὐτὸ τὸ ἀνεξάντλητο πνευματικὸ χρυσωρυχεῖο πρέπει νὰ τὸ μελετήσουμε μὲ τὴ δέουσα προσοχὴ καὶ εὐλάβεια, ὥστε κατὰ τὴν ὁμολογία τῶν συγγραφέων «ἡ μία καὶ ὁμοούσιος καὶ ζωοποιὸς καὶ ἀδιαίρετος Παναγία Τριάς, νὰ ἀνοίξη τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν μας, ὥστε νὰ διακρίνωμεν τὰ θαυμάσια τοῦ νόμου τῆς Π. Διαθήκης καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας...».

Πρέπει ὅμως νὰ μελετηθεῖ καὶ γιὰ ἓναν ἄλλο σύγχρονο λόγο. Ἡ Π. Διαθήκη δέχεται ραπίσματα καὶ πλήγματα ἀπὸ σύγχρονους δεδηλωμένους ἐχθρούς, ἀθέους ἀντιθέους, δωδεκαθεϊστές, ἀμοραλιστές καὶ ἄλλες ἀντίχριστες σκοτεινὲς δυνάμεις. Διότι δὲν θέλουν νὰ ἀκούσουν τὴν αἰώνια ἀλήθεια ὅτι ὁ Χριστὸς ὁ προφητευόμενος καὶ ἀναμενόμενος τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ὁ ζῶν Κύριος, ὁ ρυθμιστὴς τῆς ἱστορίας, ὁ Κριτὴς τῆς οἰκουμένης ἐνώπιον τοῦ Ὁποίου «πάν γόνυ κάμψει».

Καὶ ὁ τελευταῖος λόγος· ἐὰν συμβεῖ μετὰ τὴν μελέτη τῆς νὰ ρωτήσῃ καὶ ἐμᾶς ὁ Κύριος «ὕμεις δὲ τίνα με λέγετε εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;», ἀδίστακτα νὰ μπόρῃσουμε νὰ ἀπαντήσουμε μαζὶ μὲ τὸν Ἀπόστολο Πέτρο: «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος!»

Παῦλος Σαββίδης
Θεολόγος Καθηγητῆς

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν

Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Εἰκόνα τοῦ ἀγίου Κλήμεντος τῆς Ὀχρίδος, 14ος αἰ.

«Τῷ ἀρχαγγέλῳ Γαβριὴλ δεῦτε καὶ συμπορευθῶμεν πρὸς τὴν παρθένον Μαρίαν, καὶ ταύτην ἀσπασώμεθα ὡς μητέρα καὶ τροφὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν· οὔτε γὰρ μόνῳ πρέπον τῷ στρατηγῷ τὴν βασιλίδα ἀσπασασθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ταπεινοῖς ἔξοστι ταύτην ἰδεῖν καὶ προφθέγξασθαι, ἦν ὡς μητέρα Θεοῦ αἱ γενεαὶ πᾶσαι μακαρίζουσαι βοῶσιν· “Χαῖρε ἀκήρατε, χαῖρε κόρη θεόκλητε, χαῖρε σεμνή, χαῖρε τερπνὴ καὶ καλή, χαῖρε εὖειδε, χαῖρε ἄσπορε, χαῖρε ἄφθορε, χαῖρε μητὴρ ἀνανδρε, χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε”.

Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ

Τὸ ἦθος τοῦ '21!...

Τοῦ Μανώλη Μελινοῦ

Μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ θαύματος θὰ ζήσουμε μέ ἔξαρση τὴν Ἑθνικὴ Ἡμέρα. Εἶναι «*ἡ μέρα τῶν Ἑλλήνων*». Ἀνάταση ψυχῶν καὶ ἐθνικὴ Μυσταγωγία. Μέρα καὶ μνήμη παιδαγωγικὴ. Ἡ σκέψη πετᾶ σὲ τύμβους καὶ τρόπαια, ἐκεῖ ὅπου τοῦ νοῦ τὰ φτερουγίσματα καὶ τῆς καρδιᾶς οἱ παλμοί, ἀποτέλεσαν μιὰν ἁρμονικὴ συνήχηση ἐθνικῆς μουσικῆς συμφωνίας. Αὐτὴ ἡ συμφωνία περιέχει τὸ ἦθος τοῦ '21 καθὼς καὶ τὸ βαθύτερο νόημα καὶ μῆνυμα τῶν πράξεων. Τέτοιες πράξεις στὸ λόγο καὶ στὴν καίρια στιγμή, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζεται μέ τὸ ὑπέρτερο χρέος εὐθύνης, ἀποτελοῦν πρῶτα-πρῶτα, πνευματικὰ σήματα. Μέ τὸν τρόπο αὐτό, ὁ ἄνθρωπος νικῶντας τὴν τυφλὴ «ἀναγκαιότητα» τῆς ζωῆς, ἀνυψώνεται στὴν πραγματικὴ ἐλευθερία ποὺ αὐτὴ δὲν εἶναι πιά ἡ μονόπλευρη, ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία στὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο.

Αὐτὴ ἡ χειροπιαστὴ πραγματικότητα εἶναι ποὺ δὲν ἀφήνει νὰ χαθεῖ στὴν ποντοπορία τῶν αἰῶνων, τὸ σκάφος τῆς Ἑλλάδος. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσουμε τὸ χρησμὸ τῶν Δελφῶν, νὰ σύρουμε τὴν Πυθία ἀπὸ τὰ μαλλιά, ν' ἀντικρύσουμε «*παγὰν οὐ λαλέουσαν*». Μᾶς τὸ χρησμολογοῦν οἱ ἀμέτρητες ὡς τὰ τώρα σελίδες τῆς Ἱστορίας μας. Τόσο οἱ φωτεινές, ὅσο καὶ οἱ ἀνήλιαγες... Νά, σὰν αὐτὴ, τὴν πῶ σκοτεινὴ, τὴν ἀπελπιστικὰ χαώδη, ποὺ γράφτηκε το 1453.

Ἡ ἡμερολογιακὴ ἀνατολὴ τῆς, τοῦ Βυζαντίου, ἦταν τὸ ἡλιοβασίλεμα. Τὴ μέρα τῆς 29ης Μαΐου ἀρχίζει ἡ ἀπέραντη νύχτα γιὰ τὸν Ἑλληνισμό.

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, κληρονόμος τοῦ ἐκτυφλωτικοῦ πολιτισμοῦ τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ἔχει καταλυθεῖ. Τὸ θρηνητικὸ συναξάρι τῆς 29ης Μαΐου, τὸ

ἔνδοξο Μαρτυρολόγιο τοῦ 1453 καὶ τῆς νύχτας ποὺ ἀκολούθησε, νοτισμένο ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐνὸς λαοῦ πονεμένου ἀλλὰ περηφανοῦ, ξεδιπλώνεται μπρὸς μας.

Μὲ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ποὺ εἶναι τῶν ὀνειρῶν ἡ πόλη, ὁ λυγμὸς καὶ ὁ σπαραγμὸς τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, μόλις ποὺ ἡ νύχτα τύλιξε στὶς γάζες τῆς τὶς λεύτερες καρδιές, τὸ ἔθνος ἐξαντλημένο κι αἰμόφυρτο, μέ τὸ δράμα του στὰ τρῖσβαθα, μέ τὸ δάκρυ πιὸ καυτό, ἀλλὰ καὶ μέ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα, καταφεύγει στοὺς στοργικοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ὁ σκλάβος τὴν πίστεψε γιὰ μάνα καὶ μάνα τὴν ὀνόμασε.

Ἐνδεικτικὰ, ἄς φιλοξενήσουμε στὴ μνήμη τὰ λόγια ποὺ ἀργότερα ἕνας μεγαλοπράγμων πατριάρχης, ὁ Ἰωακείμ ὁ Γ', ἀπηύθυνε στὸν ἐπισκέπτη του, Γάλλο δημοσιογράφο Deshamps: «*Τί μέ θωρεῖτε, κύριε; Δὲν βλέπετε, ἴσως, τὸ λευκὸ ἔνδυμα τοῦ ποντίφηκος. Μὰ τὸ προνόμιο τοῦ μαύρου ράσου τὸ κατέχω μόνον ἐγώ! Φέρω τὸ πένθος τοῦ Γένους μου!*».

Ἀνάμεσα στὴ λερὴ φουστάνελα καὶ στὴν θαλασσόβρεχτη βράκα, ὑψώνεται αἰώνιο ἐθνικὸ σύμβολο τὸ ράσο. Μέσα στὶς πτυχώσεις του μέ στοργὴ ἀλλὰ καὶ ἡρωϊσμὸ καὶ αὐτοθυσία, ἔκρυβε ἡ Ἐκκλησία τὴν ψυχὴ τοῦ Γένους. Μέ πολλοὺς τρόπους διατήρησε τὴ σπῖθα κρυμμένη στὴ στάχτη (κατὰ τὸν Ζαμπέλιο). Ἄγγιξε τὶς πιὸ εὐαίσθητες μουσικὲς χορδές τοῦ ὑπόδουλου, τὶς ἔκανε νὰ ἀναδίνουν μελωδίες τρυφερές γιὰ τὴν ἀλυσσοδεμένη Πατρίδα. Τὰ ἱερὰ στελέχη τῆς, ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα ὡς τὸν καλόγερο δὲν ἐδίστασαν νὰ γίνουν ὀλοκαυτώματα, σχίζοντας ἔτσι τὴ νύχτα, ξανὰ καὶ ξανὰ. Ὁ Rouquerville ὑπολογίζει ὅτι οἱ κληρικοὶ ποὺ μαρτύρησαν ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, ξεπέρασαν τὸν ἀριθμὸ τῶν ὀκτῶ χιλιάδων!...

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

Φωτογραφίες Χρήστου Μπόνη

Με Έορταστική έκδήλωση έτίμησε ή Χριστιανική Στέγη 'Ιλίου «ή 'Οδός» τὸ Θεοφιλέστατο Έπίσκοπο Χριστουπόλεως κ. Πέτρο, τέως Γενικό Διευθυντή τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Έκκλησίας τῆς Έλλάδος, για τὴν πολυετή δράση καὶ προσφορά του στην Έκκλησία καὶ στὸν 'Ιεραποστολικὸ 'Όργανισμό τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας, τὴν ὁποία με ἰδιαίτερη ἀγάπη ὑπογράμμισε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης 'Αττικῆς κ. Παντελεήμων.

Τελετὴ ἀπονομῆς τῶν πτυχίων στοὺς ἀποφοίτους τῆς 'Ανωτέρας Έκκλησιαστικῆς Σχολῆς (30.1.2002)

Έπίσκεψη τῆς Έθνικῆς ὁμάδας ποδοσφαίρου τῶν Έλπίδων στὴν 'Ιερά 'Αρχιεπισκοπὴ 'Αθηνῶν (18.2.2002)

Έπίσκεψη τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικαίας κ. 'Αλεξίου στὶς 'Ανδρικές Φυλακές Κορυδαλλοῦ. Τέλεση 'Ακολουθίας τῶν θυρανοξίων τοῦ νέου 'Ιεροῦ Παρεκκλησίου τοῦ 'Αγίου 'Ιερομάρτυρος 'Ελευθερίου (20.2.2002)

'Ο Σεβ. Μητροπολίτης Χίου κ.κ. Διονύσιος εὐλογεῖ τὸν πιστὸ λαὸ στὴν 'Ι. Μονὴ «Παναγίας Βοηθείας», κατὰ τὴν 'Αρχιερατικὴ Πανήγυριν τῆς μνήμης τοῦ 'Αγίου 'Ανθίμου τοῦ Χίου (15.2.2002).

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΛΑΔΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.
Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑ - GREECE
ΤΗΛ.: 7218308, FAX.: 7218336
ISSN 1495-7000

PORT
PAYÉ
HELLAS

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Αριθμ. Συμβολής
1180010000908

ΕΛΤΑ
Hellenic Post